

כיון בקריאת ששה פסוקים אלו, שהם כנגד 17 דמילוי יו"ד דשם ב"ן, להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

הזה. באחד הימים בבוא עשו מן השדה והוא עיף, בז לבכורתו, ומכרה ליעקב תמורת לחם ונזיד עדשים. בהמשך מסופר אודות הקורות את יצחק בעת ישיבתו בגרר, לשם ירד בעקבות הרעב ששרר בארץ, וכן על לקיחת יעקב את ברכת יצחק אביו שיועדה לעשו ושילוחו בעקבות כך אל פדן ארם לשאת אשה ממשפחת רבקה.

פרשת תולדות
לאחר שבגמר הפרשה הקודמת נמנו תולדותיו של ישמעאל בקצרה, בא הכתוב לפרט בהרחבה את תולדותיו של יצחק ואת הקורות אותם. בתחילה תיאר את לידת יעקב ועשו לאחר ההפצרה בתפילה לה' וצער ההריון. משגדלו הנערים נפרדו דרכיהם, יעקב בחר את הישיבה באהלי התורה, ואילו עשו בחר את קניני העולם

ביאור המקרא

השתלשלות לידת יעקב ועשו

(יט) לאחר שנתפרשו למעלה תולדותיו של ישמעאל, פירש הכתוב, וְאֵלֶּה [יעקב ועשו] האמורים בפרשה] הם תּוֹלְדוֹת [בניו של] יַצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם. ואין להטיל בכך ספק האם יצחק היה אכן בנו של אברהם, שכן יש עדות לכך שאברהם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק, כי קלסתר פניו של יצחק היה דומה לשל אברהם:

(כ) בבוא הכתוב למנות את תולדותיו של יצחק, יזכיר תחילה את השתלשלות לידתם, וַיְהִי יַצְחָק בֶּן אֲרֻבָּעִים שָׁנָה,

יִצְחָק (תנחומא א, ראה צנא מליעא פ:). (כ) בן ארבעים שנה. שהרי כשצא אברהם מהר המוריה נמצא

ביאור רש"י

שיצחק אינו בנו של אברהם אלא מאבימלך נְתַעֲבְרָה שָׂרָה כשלקחה לביתו, וטענו לאמור שַׁחְרֵי פְּמֹה שְׁנַיִם שָׁהָתָה עִם אֲבִרְהָם וְלֹא נְתַעֲבְרָה הַיּוֹמָנוּ וּמִדַּ כְּשִׁיבָא מִבֵּית אֲבִימֶלֶךְ נְתַעֲבְרָה, מָה עָשָׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, צָר קָלִיסְתֵּר פְּנִיָּו - זִיו הָאֵרַת פְּנִיָּו שֶׁל יַצְחָק דּוֹמֶה לְאֲבִרְהָם וְהַעֲיָדוּ הַבַּיִת וְאָמְרוּ 'אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק'. וְזֶהוּ שֶׁפֶתַּב בָּאֵן 'יַצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם' הִיָּה - כְּלוּמַר נִכְבַּד הִיָּה בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת עַל הַיּוֹתוּ בְּנוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם, וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁים לְדַבְּרֵי הַלְצִים הַמְּפַקְּסִים בְּדַבְּרֵי שַׁחְרֵי עֲדוּת יֵשׁ 'שְׁאֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק' (תנחומא א, ראה בבא מציעא פו:):

טעם שנשא אשה רק בהיותו ארבעים (כ) בן ארבעים שנה. המתין יצחק ארבעים שנה עד שנשא אשה, כי רק אז נודמנה לו בת זוגו, שַׁחְרֵי פְּמֹה אֲבִרְהָם מִהָרַ הַמּוֹרְיָה לאחר העקידה, או גַּתְבְּשָׁר

רש"י

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַצְחָק. יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים צִפְרָשָׁה: אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק. [פ' 6] לְאַחַר שֶׁקָּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ לְצִנְהָס אַחַר כֵּן הוֹלִיד אֶת יִצְחָק (ראה צ"ר מד י). לְצַר אַחֲרַי עַל יְדֵי שֶׁכִּתְּבַת הַכְּמוּז יִצְחָק בֶּן צִנְהָס הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, לְפִי שֶׁהָיוּ לְצַנִּי הַדּוֹר אֲמוּרִים מֵאֲבִימֶלֶךְ נְתַעֲבְרָה שָׂרָה, שֶׁהָיוּ כְּמֹה שְׁנַיִם שֶׁהָתָה עִם אֲבִרְהָם וְלֹא נְתַעֲבְרָה הַיּוֹמָנוּ, מִהָ עֵשָׂו הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי

קִלְסַמַּר פְּנִיָּו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְצִנְהָס, וְהַעֲיָדוּ הַכֹּל לְצִנְהָס הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. וְזֶהוּ שֶׁכִּתְּבַת כֹּאֵן יִצְחָק בֶּן צִנְהָס הִיָּה, שֶׁהָיוּ עֲדוּת יֵשׁ שֶׁלְצִנְהָס הוֹלִיד אֶת

יִצְחָק (תנחומא א, ראה צנא מליעא פ:).

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַצְחָק. כְּלוּמַר, אֵלֶּה הַבְּנִים שֶׁנּוֹלְדוּ לְיַצְחָק, וְעוֹלָה עַל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בְּפֶרְשָׁה, אֵלֶּה שֶׁהִקְדִּים הַכְּתוּב לְסַפֵּר אֶת הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת לִידָתָם (פסוקים כ-כז): קוֹדֵם שֶׁפִּרְטָם בְּשִׁמּוֹתֵיהֶם:

טעם שנפל אברהם הוליד את יצחק
אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק. [ס"א] כִּיֹּן שֶׁהוֹזִכִּיר שִׁיִּצְחָק הוּא בֶּן אֲבִרְהָם מִסְפֵּר הַכְּתוּב שֶׁרַק לְאֲחֵר שֶׁקָּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת שְׁמוֹ 'אֲבִרְהָם' [-מקודם הִיָּה שְׁמוֹ 'אֲבָרָם' וְהוֹסִיף לוֹ הַקְּב"ה אוֹת ה"א וְקָרָאוּ 'אֲבִרְהָם'], אַחֲרַי כֵּן 'הוֹלִיד אֶת יַצְחָק' (ראה ב"ר מד י). הַבַּיִת אַחֲרַי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְכֵּן חֲזַר וּפִירַשׁ כֹּאֵן 'אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק' כִּי עָלָּ וְיָרַד [-מִשּׁוּם] שֶׁפֶתַּב הַכְּתוּב 'יַצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם' הַזֶּמֶק לְאִמְרוֹ 'אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק' כִּי לְחֹזֵק אֶת הַדְּבָר, וְלִשְׁלוֹל דְּבָרֵי הַמְּעַרְעָרִים עַל זֶה, לְפִי שֶׁהָיוּ לְצַנִּי הַדּוֹר אֲמוּרִים

ביאור המקרא

תורה

רש"י

בְּקַחְתוּ [כאשר לקח] אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדֵן [צמד] אָרָם, אָחוֹת לְבֶן הָאֲרָמִי, לִי לְאִשָּׁה:

(כא) וַיַּעֲתֵר יַצְחָק - יצחק הרבה והפציר בתפילה לָהּ, ועמד בתפילתו בזוית

אחת, לְנִכַח - אל מול הזוית בה התפללה רבקה אִשְׁתּוֹ, פִּי - מפני שַׁעֲרָה הוּא, והתפללו שיפקדו בבנים, וַיַּעֲתֵר לָהּ ה' -

ית רבקה בת בתואל ארמאה מפדן ארם אחתיה

דלכן ארמאה ליה לאנתו: כא ויעתר יצחק ליהוה

לנכח אשתו פי עקרה הוא ויעתר לו יהוה

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

הפצרה ורצוי הוא, וכן ועַתֵּר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל טו יא) מרצית עליית העשן, וכן וְהִעֲפָרְפָס עָלַי דְּצִרְיָכָם (שם

לה יג), וכן וַנַּעֲמֹד לְגִישׁוֹת שׁוֹנָא (משלי כו ו), דומות למרובות והנס למשא, אֲנִקְרִי שְׂרָא זְלַע"ו: לְנִכַּח

אִשְׁתּוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (צ"ר סג טז): ויעתר לו. לו ולא לה,

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

הפצרה ורצוי הוא, וכן ועַתֵּר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל טו יא) מרצית עליית העשן, וכן וְהִעֲפָרְפָס עָלַי דְּצִרְיָכָם (שם

לה יג), וכן וַנַּעֲמֹד לְגִישׁוֹת שׁוֹנָא (משלי כו ו), דומות למרובות והנס למשא, אֲנִקְרִי שְׂרָא זְלַע"ו: לְנִכַּח

אִשְׁתּוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (צ"ר סג טז): ויעתר לו. לו ולא לה,

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

הפצרה ורצוי הוא, וכן ועַתֵּר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל טו יא) מרצית עליית העשן, וכן וְהִעֲפָרְפָס עָלַי דְּצִרְיָכָם (שם

לה יג), וכן וַנַּעֲמֹד לְגִישׁוֹת שׁוֹנָא (משלי כו ו), דומות למרובות והנס למשא, אֲנִקְרִי שְׂרָא זְלַע"ו: לְנִכַּח

אִשְׁתּוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (צ"ר סג טז): ויעתר לו. לו ולא לה,

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

הפצרה ורצוי הוא, וכן ועַתֵּר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל טו יא) מרצית עליית העשן, וכן וְהִעֲפָרְפָס עָלַי דְּצִרְיָכָם (שם

לה יג), וכן וַנַּעֲמֹד לְגִישׁוֹת שׁוֹנָא (משלי כו ו), דומות למרובות והנס למשא, אֲנִקְרִי שְׂרָא זְלַע"ו: לְנִכַּח

אִשְׁתּוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (צ"ר סג טז): ויעתר לו. לו ולא לה,

שנולדה רבקה, ויחמק היה צן שלשים ושבע שנה, שהרי צו צפרק מתה שרה, ומשנולד יחמק עד העקידה שמתה שרה שלשים ושבע שנה, דצת משעים

היתה כשנולד יחמק (לעיל יז ט), וצת מאה ועשרים ושבע כשמתה, שנאמר (לעיל כג א)

וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה וְגו', הרי ליחמק שלשים ושבע שנים, וצו צפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שמתה ראויה לציאה שלש שנים (מה מד):

ונשאה: בת בתואל

מפדן ארם אחות

לכן. וכי עדיין לא נכמד

שהיא צת צמואל ואחות לכן

ומפדן ארם, אלף להגיד

שצחה, שהיתה צת רשע

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

הפצרה ורצוי הוא, וכן ועַתֵּר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל טו יא) מרצית עליית העשן, וכן וְהִעֲפָרְפָס עָלַי דְּצִרְיָכָם (שם

לה יג), וכן וַנַּעֲמֹד לְגִישׁוֹת שׁוֹנָא (משלי כו ו), דומות למרובות והנס למשא, אֲנִקְרִי שְׂרָא זְלַע"ו: לְנִכַּח

אִשְׁתּוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (צ"ר סג טז): ויעתר לו. לו ולא לה,

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

הפצרה ורצוי הוא, וכן ועַתֵּר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל טו יא) מרצית עליית העשן, וכן וְהִעֲפָרְפָס עָלַי דְּצִרְיָכָם (שם

לה יג), וכן וַנַּעֲמֹד לְגִישׁוֹת שׁוֹנָא (משלי כו ו), דומות למרובות והנס למשא, אֲנִקְרִי שְׂרָא זְלַע"ו: לְנִכַּח

אִשְׁתּוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (צ"ר סג טז): ויעתר לו. לו ולא לה,

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

הפצרה ורצוי הוא, וכן ועַתֵּר עֲנַן הַקְּטָרֶת (יחזקאל טו יא) מרצית עליית העשן, וכן וְהִעֲפָרְפָס עָלַי דְּצִרְיָכָם (שם

לה יג), וכן וַנַּעֲמֹד לְגִישׁוֹת שׁוֹנָא (משלי כו ו), דומות למרובות והנס למשא, אֲנִקְרִי שְׂרָא זְלַע"ו: לְנִכַּח

אִשְׁתּוֹ. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (צ"ר סג טז): ויעתר לו. לו ולא לה,

ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם

(צ"ר סג טז): מִפְּדֵן אָרָם. על שם ששני ארם היו,

אֶרֶם נְהָרִים וְאֶרֶם לֹדֵה (ראה תהלים ס ז), קורא אותו פֶּדֶן, לשון קָמַד צָקָר (שמואל א' יא ו) תרגום פֶּדֶן פּוֹרֵץ.

יש פותרין פֶּדֶן אֶרֶם כמו שְׂדֵה אֶרֶם (הושע יב יא), שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' פֶּדֶן: (כא) ויעתר. הרצה

והפציר בתפלה (ראה צ"ר סג טז): ויעתר לו. ואומר אני, כל לשון 'עתר' לשון

ביאור רש"י

שלו 'פדן תורין', וכן 'פדן ארם' משמע 'זוג של ארם'. ויש פותרין [מפרשין] 'פדן ארם' כמו 'שדה ארם' (הושע יב יא), לפי שזלשון ישמעאל קורין ל'שדה' 'פדן': 'עתר' לשון ריבוי

(כא) וַיַּעֲתֵר. פירושו, הרבה והפציר בתפילה (ראה ב"ר סג טז): וַיַּעֲתֵר לוֹ. נתפציר - נכנע לריבוי ותווק דברי המפציר ונתפצים אליו ונתפתה לו להשלים בקשתו. ואומר אני, שאין זה רק בענין תפילה אלא בל' לשון 'עתר' לשון הפצרה ורצוי הוא, וכן מה שנאמר בחזיון שנראה ליחזקאל הנביא 'ועתר ענן הקטרות' (יחזקאל טו יא), פירושו, מרבית [ריבוי] יצירת העשן, וכן מה שנאמר (שם לה יג) 'והעתרתי עלי דבריהם', הכוונה, רבו עלי דבריהם, וכן מה שנאמר (משלי כו ו) 'ונעמדות גשיקות שונא', הכוונה שנשיקותיו של השונא אינם רצויות ולכן הם דומות למרובות והנס למשא, אנקרי שרא זלע"ו - גדלה עליהם:

לנכח אשתו. לא אמר 'על אשתו', אלא 'לנכח' שמשמע כנגדה, להגיד שאף היא עשתה כמוהו, זה - יצחק היה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו - רבקה היתה עומדת בזוית זו ומתפללת (ב"ר סג טז):

עטם שכתוב 'לו ולא להם

ויעתר לו. כיון שלמדנו ששניהם התפללו היה לו לומר

'יעתר להם', ולמה אמר 'יעתר לו', וכי רק 'לו'

נעתר ולא 'לה', הלא אף היא צדקת היתה, וראויה שתתקבל

שנולדה רבקה בת זוגו של יצחק, ויצחק היה אז בן שלשים ושבע שנה, שהרי בו צפרק - באותו זמן מתה שרה, ונמצא משנולד יצחק עד העקידה שאו מתה שרה שלשים ושבע שנה, דצת משעים היתה כשנולד יצחק (לעיל יז ט), וצת מאה ועשרים ושבע כשמתה, שנאמר (לעיל כג א)

בת בתואל מפדן ארם אחות לכן. למה הוצרך הכתוב לפרש כל זאת, וכי עדין לא נכתב שהיא 'בת בתואל' ו'אחות לכן' ומפדן ארם, אלף בא הכתוב להגיד שבקה של רבקה, שהיתה בת רשע ואחות של רשע ואנשי מקומה היו אנשי רשע ובכל זאת לא למדה ממעשיהם הרעים (ב"ר סג טז):

'פדן' או לשון צמד או לשון שדה מפדן ארם. שם המקום הוא 'ארם נהרים' כמו שנאמר באליעזר (לעיל כד ט) 'וילך אל ארם נהרים', אלא על שם ששני ארם' היו סמוכים זה לזה 'ארם נהרים' ו'ארם צובה' (תהלים ס ב), לכן קרא אותו מקום 'פדן' והוא מלשון 'צמד בקר' - זוג שוורים (שמואל א' יא ו) שהתרגום

תולדות ליום ראשון

תרסה

ביאור המקרא

ונענה ה' לריבוי הפצרתו ונתפייס, ונתהר רבקה
אשתו בשני בניו תאומים:

(כב) ויתרצצו [-והתקוטטו] הבנים בקרבה
[-במעיה], שרבו ביניהם בנחלת שני עולמות,

ושאלה לנשים שילדו אם

ארע להן כך, ותאמרנה

לה שלא. ונתאמר רבקה,

אם בן משונה צער

העיבור הזה, למה זה

אנכי מתאוה ומתפללת

על קיום ההריון, ונתקף

לבית מדרשו של שם,

לדרש - לשאול את דבר

ה', שיגיד לה מה תהא

בסופה:

(כג) ויאמר ה' אל שם לומר

לה, שני גוים [-אבות

עמים] נמצאים בבטןך,

והגדול יקרא את השם הגדול

והקטן את השם הקטן:

והקטן יקרא את הגדול

ביום יגיד לה

ה' את שם הגדול

והקטן את השם הקטן:

(כד) ויאמר ה' אל שם

לומר לה, שני גוים

נמצאים בבטןך, והגדול

יקרא את השם הגדול

והקטן את השם הקטן:

והקטן יקרא את הגדול

ביום יגיד לה

ה' את שם הגדול

והקטן את השם הקטן:

(כה) ויאמר ה' אל שם

לומר לה, שני גוים

נמצאים בבטןך, והגדול

יקרא את השם הגדול

והקטן את השם הקטן:

והקטן יקרא את הגדול

ביום יגיד לה

ה' את שם הגדול

והקטן את השם הקטן:

(כז) ויאמר ה' אל שם

לומר לה, שני גוים

נמצאים בבטןך, והגדול

יקרא את השם הגדול

והקטן את השם הקטן:

תורה

וַתֵּהָרַר רַבֶּקָה אֶשְׁתּוֹ: וַצְלִי

יִצְחָק קָדָם יי לְקַבֵּל אֶת־תִּיהַ

אֲרִי עֵקֶרָה הִיא וְקַבִּיל צְלוֹתֶיהָ

יי וְעַד־יָאֵת רַבֶּקָה אֶת־תִּיהַ:

כב וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרֶבָה

וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי

וַתִּלְךְ לְדָרֶשׁ אֶת־יְהוָה: וַדַּחֲקִין

בְּנֵיָא בְּמַעְהָא וְאָמְרַת אִם כֵּן לָמָּה

דְּנָן אֲנָא וְאַזְלַת לְמַתְבַּע אוּלְפָּן מִן

קָדָם יי: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם

בְּבֶטְנְךָ וְהַגְּדוֹל יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

הַקָּטָן: וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־הַגְּדוֹל

בְּיוֹם יִגִּיד לָהּ יְהוָה אֶת־שֵׁם

הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן יִקְרָא אֶת־שֵׁם

רש"י

שאין דומה תפלת לדיק בן רשע לתפלת לדיק בן צדיק,
לפיכך לו ולא לה' (יבמות טז): (כז) ויתרצצו. על

כרחק המקרא הזה אומר דרשני, שפסם מה היא רליטה
זו, וכתב אס בן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון

רליטה, כשהיתה עוזרת על

פתחי תורה של שם ועבר

יעקב בן ומפרכס ללאת,

עוזרת על פתחי עבודת

אלילים עשו מפרכס ללאת

(כ"ד סג ו'). דבר אחר,

מתרועעים זה עם זה

ומריצים בנחלת שני עולמות:

ותאמר אם בן. גדול

לער העבור (ראה כ"ד טז):

למה זה אנכי. מתאוה

ומתפללת על הריון (ראה כ"ד

טז): ותלך לדרוש. לציט

מדרשו של שם (טז):

לדרוש את ה'. שיגיד לה

מה תהא בסופה (ראה תנחומא

ישן כראשית טז): (כג) ויאמר

ה' לה. על ידי שליח, לשם

נאמר ברוח הקדש והוא אמר לה (כ"ד סג ו'): שני גוים

בבטןך. גייס כתיב, אלו

אנטוניוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא נזון ולא חזרת לא

צימות החמה ולא צימות הגשמים (ברכות טז):

ביאור רש"י

בכטנה והם מתרועעים בקרבה, אלא תמהה ואמרה אם כל כך
קדוש צער העבור (ראה כ"ד טז):

למה זה אנכי. מתאוה ומתפללת על קיום ההריון (ראה
כ"ד טז):

ותלך לדרש. לבית מדרשו של שם הלכה (שם):
לדרש את ה'. דרישה זו לשון שאלה הוא, שהלכה לשאול

מנביא ה' שיגיד לה מה תהא בסופה, האם
יתקיים הריונה ותוליד בנים ברי קיימא (ראה תנחומא ישן כראשית לא):

(כג) ויאמר ה' לה. לא נאמר ויאמר לה ה' כדרך המקרא,
כי לא היה המאמר אליה, אלא על ידי שליח

נאמר לה וכולומר ויאמר ה' לומר לה, לשם שאלו פנתה
לדרוש נאמר ברוח הקדש, והוא אמר לה (כ"ד סג ו):

שני גוים בבטןך. לא כתב 'גוים' בוא"ו כמשפט אלא
'גוים' בתיב בשני יודי"ן, שהוא כמו 'גאים' (כי

אותיות היו"ד והאל"ף מתחלפים זה בזה), לשון גאון וגדולה,
וכלומר שני גדולי עולם, אלו שני גדולי עולם שהיו בדור

אחד אנטונינוס מלך אדום מזרע עשו ורבי - רבי יהודה
הנשיא הנקרא רבינו הקדוש' מזרע יעקב, שהיו עשירים

וגדולים בדורם, והיו מרבים סעודת שולחנם בהרחבה גדולה,
שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת שהם ירקות

המועילים לעיכול המאכל, לא בימות הקמה ולא בימות

הקשמים ואף שלא בזמן גדילתם (ברכות טז):

תפלתה אלא לפי שאין דומה תפלת צדיק בן רשע
לתפלת צדיק בן צדיק, לפיכך נעתר מ' - ליצחק שהיה

בן אברהם ולא לה' שהיתה בתו של בתראל הרשע (יבמות טז):
'ויתרצצו' או מלשון ריעה או מלשון מריבה

(כב) ויתרצצו. על פרח המקרא הזה אומר דרשני
- דרוש אותי בכדי שתבין את האמור כאן,

שפתם ולא פירש מה היא רציצה זו, וכתב שרבקה
התאוננה לאמור 'אם בן למה זה אנכי' הרי שאין רציצה

זו כמשמעה הפשוט שהוא הצער הרגיל לכל נשים מעוברות.
ולפיכך רבותינו דרשוהו שהוא לשון ריעה, ולמה רצו,

כי בשחיתות רבקה עוברת על יד פתחי תורה - שערי
בתי מדרשות של שם ועבר - שהיו מלמדים שם תורה,

היה יעקב רץ ומפרכס [-ומתנוועע] מבקש לצאת,
וכשהיתה עוברת על יד פתחי בתי עבודת אלילים היה

עשו מפרכס [-מתנוועע] ורץ לצאת, וזהו ויתרצצו' בשני
צדי"ן, לרמוז על שתי ריצות (כ"ד סג ו'). דבר אחר - בדרך

אחרת יש לפרש תיבת ויתרצצו' שהוא לשון שביירה,
וכלומר שהיו מתרועעים - משתברים ומכים זה עם זה

ומריצים ביניהם בנחלת שני עולמות כי יעקב בחר
בעולם הבא ומאס בעולם הזה, ועשו בחר בעולם הזה ומאס

בעולם הבא שלא האמין בו, ועל זה היו מתווכחים ורבים
ביניהם:

ותאמר אם בן. עדיין לא ידעה רבקה שיש לה תאומים

תולדות ליום ראשון

תרסז

רש"י

נביאים

ביאור המקרא

בִּיד מִלְאָכִי. כִּזְרָה הִיא מִסּוּר צִדּוֹ זֶה יָמִים רַבִּים, מִכָּאן דַּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ צִדְרֵייתָא דְמִלְתָּא (ראש שמור"ד כח ו), שֶׁל הַנְּצִיאוֹת עִמְדוֹ עַל הַר סִינַי וְשֶׁנִּמְסְרוּ לָהֶם הַנְּצִיאוֹת, וְכֵן יִשְׁעִיהַ אֹמֵר (ישעיה מח טו) מֵעַתָּה הָיְתָה עִם אֲנִי

בְּיַד - עַל יְדֵי הַנְּבִיא מִלְאָכִי: (ב) וְזֶהוּ דְבַר הַנְּבוּאָה, אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם עַמִּי יִשְׂרָאֵל אָמַר ה'. וְאָמַרְתֶּם - וְאִם תֹּאמְרוּ, בְּמָה אֲהַבְתִּינוּ - שְׂמָא אִין הָאֲהָבָה אֲבוֹתֵינוּ. עַל כֵּן אֲשִׁיב לָכֵם, הֲלֹא אִחַ עֲשׂוֹ לְיַעֲקֹב, וְהָרִי שְׁנִיחָם אַחִים בְּנֵי יִצְחָק וְרַבְקָה, נְאֻם ה', וְכָל זֹאת וְאֲהָבָה אֶת יַעֲקֹב וְאֵת זֶרְעוֹ לְבָדָם, וְנִתְתִּי לָהֶם אֶרֶץ חֲמֹדָה: (ג) וְאֵת עֲשׂוֹ שְׁנִיחָתִי, וְדַחֲתִי אוֹתוֹ אֶל אֶרֶץ שְׁעִיר שְׂלֵא יִירֶשׁ עִם יַעֲקֹב אֲהוּבֵי בְּאֶרֶץ הַטּוֹבָה, וְאֲשִׁים אֶת הָרִי - אֶת הָרִי שְׁעִיר שְׁנִתִּי לוֹ, שְׁמֹמָה, שְׂאִינִים מִיּוֹשְׁבֵי כְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֵת נְחֻלָּתוֹ שְׁקִיבֵל לְשַׁבַּת בָּהּ, נִתְתִּי לְמָקוֹם מְגוּרֵי תְּנֻזָּת - [מִין חִיָּה רַעִי] הַמְּצוּיֹת בְּמִדְבָּר, וְכָל זֹאת מֵאֲהַבְתָּ יַעֲקֹב בְּעַצְמוֹ וּמִשְׁנַאת אוֹיְבָיו: (ד) כִּי תֹאמַר - אִם יֹאמְרוּ, בְּנֵי אֲדוֹם מִחֲרִיבֵי הַמִּקְדָּשׁ, אֲמַנִּים בְּעַבְרָה רְשָׁעֵנוּ -

וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהִים שְׁלָמְנִי: (ג) וְאוֹהֵב אֶת יַעֲקֹב. לֵמַח לֹא אֵת אֶרֶץ חֲמֹדָה [נְחֻלָּת] זְבִי נְצִיאוֹת גּוֹיִם (ירמיה ג יט), אֶרֶץ שְׁנִיחוֹן כָּל נְצִיאוֹת הַגּוֹיִם זֶה: (ג) וְאֵת עֲשׂוֹ שְׁנִיחָתִי. לְדוּחְפוֹ אֶל אֶרֶץ שְׁעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אֲחִיו, וְצִנּוּחָהּ שֶׁעוֹלָם מִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי צִנִּים, לְצִנּוּר הוּא צוּרֵר לוֹ מִנֵּה יִפֶּה: וְאֲשִׁים הָרִי שְׁמֹמָה. אִין דּוּמִין לְהָרִי יִשְׂרָאֵל: לְתַנּוּת מְדַבֵּר. מַעוֹן תְּנִים: (ד) כִּי תֹאמַר אֲדוֹם רוֹשְׁעֵנוּ. וְאִם אֹמֵר אֲדוֹם מִתְחַלְמֵנוּ רַשִּׁים הֵינּוּ, אֲכַל מַעֲתָה שֶׁהִעֲשִׂינוּ מִצִּיּוֹת יְרוּשָׁלַיִם, נֶשֶׁב וְנִצְנָה מִרְצוֹת שְׁלָנוּ. כֹּה אָמַר ה' וְגו':

בְּיַד מִלְאָכִי: מִטַּל פְּתַגְמָא דִּי עַל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מִלְאָכִי דִּיתְקַרִי שְׁמִיָּה עֲזָרָא סִפְרָא: בְּ אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאֲמַרְתֶּם בְּמָה אֲהַבְתִּינוּ הֲלֹא־אִחַ עֲשׂוֹ לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וְאֲהָבָה אֶת־יַעֲקֹב: רַחֲמִית יִתְכוֹן אָמַר יי וְאִם תִּימְרוּן בְּמָה רַחֲמִיתָנָא הֲלֹא אִחַ עֲשׂוֹ לְיַעֲקֹב אָמַר יי וְרַחֲמִית יֵת יַעֲקֹב: ג וְאֶת־עֲשׂוֹ שְׁנִיחָתִי וְאֲשִׁים אֶת־הָרִי שְׁמֹמָה וְאֶת־נְחֻלָּתוֹ לְתַנּוּת מְדַבֵּר: וְיֵת עֲשׂוֹ רַחֲמִית וְשִׁוִּיתִי יֵת טוֹרוּהִי לְצִדּוֹ וְיֵת אֶחְסִנְתִּיהָ לְצִדּוֹת מְדַבֵּרָא: ד כִּי־תֹאמַר אֲדוֹם רְשָׁעֵנוּ

ביאור רש"י

בְּיַד מִלְאָכִי. אִין הַכְּתוּב אֹמֵר 'בִּימֵי מִלְאָכִי' אֵלָּא בְּיַד מִלְאָכִי, לְלַמַּד שֶׁבְּכָר הָיָה דְבַר נְבוּאָה זֶה מִסּוּר בְּיַדוֹ שֶׁל מִלְאָכִי זֶה יָמִים רַבִּים - [זְמַן רַב], אֵלָּא שְׂלֵא נִיתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהַתְּנַבְּאוֹת עַד אוֹתָהּ שַׁעַה. מִכָּאן דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּבִרְיָתָא דְּמִכְיֵלָּתָא (ראש שמור"ד כח ו) שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים עָמְדוּ עַל הַר סִינַי, וְשֶׁנִּמְסְרוּ לָהֶם הַנְּצִיאוֹת, וְכֵן יִשְׁעִיהַ אֹמֵר (ישעיה מח טו) 'מֵעַתָּה הָיְתָה עִם אֲנִי וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהִים שְׁלָמְנִי וְרוּחִי'. כִּי 'מַעֲתָה הַיּוֹתָה' הַתּוֹרָה בְּסִינַי, שֶׁם אֲנִי וְקַבְלֵתִי כָּבַד אֶת הַנְּבוּאָה הַזֹּאת, אֵלָּא יַעֲתָה ה' אֱלֹהִים שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ, כִּי עַד עַכְשָׁיו לֹא נִיתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהַתְּנַבְּאוֹת: (ב) וְאוֹהֵב אֶת יַעֲקֹב. לָתֵת לֹא וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא 'אֶרֶץ חֲמֹדָה [נְחֻלָּת] זְבִי נְצִיאוֹת גּוֹיִם' (ירמיה ג יט), כְּלוּמַר 'אֶרֶץ שְׁנִיחוֹן' - [רַצּוֹן] כָּל נְצִיאוֹת הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת בָּהּ וּלְרַשֵּׁת אוֹתָהּ לְנַחֲלָה: (ג) וְאֵת עֲשׂוֹ שְׁנִיחָתִי. מִפְּנֵי רִשְׁעוֹת וּרְשָׁעוֹת זֶרְעוֹ אַחֲרָיו, דְּרָחֲפוּ אֶל אֶרֶץ שְׁעִיר, שְׂלֵא יִחְלֹק עִם יַעֲקֹב אֲחִיו בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִתְתִּי לוֹ לְנַחֲלָה אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא אֶרֶץ טוֹבָה, מִפְּנֵי אֲהַבְתִּי לְיַעֲקֹב אֲחִיו, וְאִף שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי

לְקַיֵּים אֶת בְּרִיתִי לְיִצְחָק לְתַת לוֹ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, וּבְגוֹזְהוּג שְׁבַעֲוָלָם שְׂמִי שְׁנֵי שָׁנִים, וְנִתְּנָה לָהֶם נַחֲלָה, הָרִי לְבְּכֹר הוּא בְּוֹרֵר לֹא מְנָה - [חֶלֶק] יָפָה, וְהָרִי עֲשׂוֹ הוּא הַבְּכֹר וְהִיא צִרִיךְ לְקַבֵּל אֶת הַחֶלֶק הַיִּפֶּה, אִף עַל פִּי כֵן מִפְּנֵי שְׂוֹאוּהָ אֶת יַעֲקֹב, בְּרִיתִי לוֹ אֶת הַחֶלֶק הַיִּפֶּה אִף שְׂאִינוּ הַבְּכֹר: וְאֲשִׁים הָרִי שְׁמֹמָה. שְׂאִינֵי דוּמִין לְהָרִי וְיִשְׂרָאֵל הַנוֹשָׂאִים פְּרִי, וְנַחֲשִׁים כְּשִׁמְמָה' לְעוֹמֵת: לְתַנּוּת מְדַבֵּר. שְׁתַּיִּיה נַחֲלָתוֹ מַעוֹן - [מָקוֹם מְגוּרִים] לְתַנּוּת - [מִין חִיָּה רַעִי] הַמְּצוּיָה (רש"י ישעיה לו יא) הַמְּצוּיָה בְּמִדְבָּר. [תְּנִים הֵם הַזְּכָרִים, תְּנִינֵי הֵן הַנְּקִיבוֹת (אֵבָן עוֹרָא)]: (ד) כִּי תֹאמַר אֲדוֹם רְשָׁעֵנוּ. [כִּי] מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן אִם (ראש השנה ג א) וְאִם אֹמֵר אֲדוֹם שְׂאִין זֶה עוֹנֵשׁ מֵאֵת ה', אֵלָּא כֵּךְ הִיא מְזוּלִינוּ שְׂמֹמָתָהּ לְרִשָׁיִם וְדָלִים הֵינּוּ וְאַרְצֵנוּ הִתָּה חֲרִבָה, אֲבָל מַעֲתָה לֹא כֵּךְ יִהְיֶה שְׁהָרִי לְאַחַר שֶׁחֲרַבְנוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַעֲשִׂינוּ מִבְּצֵת יְרוּשָׁלַיִם וּמִהֲבֹהָ 'נִשְׁבַּע וְנִבְּנָה חֲרִבּוֹת' שְׁלָנוּ, לֹא תַעֲלֶה זֹאת בִּידֵם, כִּי 'בָּהּ אָמַר ה' וְגו' הִמָּה יִבְנוּ וְאִנִּי אֲהַרֹּס:

ביאור המקרא

נביאים

רש"י

עניים היינו, אך מעתה שהתעשרנו מביזת ירושלים, הבה ונשוב אל ארצנו ונבנה חרבות עירנו. כה אמר ה' צבאות כמענה לדבריהם, אף אם הוזהר יבנו וישקמו חורבותיהם, לא אניחם, ואני אהרום את בנינם. וקראו להם כל העולם כולו גבול רשעה - מחזו של רשע, והעם אשר זעם - כעס עליהם ה' עד עולם:

(ה) יגדל ה' מעל לגבול ישראל. יראה גדולתו מעל לגבולינו, להודיע כי אנחנו עמו. ויונתן תרגם יסגל יקרא דה' ואפתי ית פסוס ארעא דישלאל: (ו) בן יש עליו לכד אז וכן ענד אלנו, ואתם קרויין בני ועזדי, ועמה אם אז אני לכס, איה כנזי: אמר ה' צבאות לכס. אתם הכניסם הבוים את שמי: ואמרתם במה בזינו. כלומר, ידעתי שמתאמרו לי צמה בזינו. הרי הבוין מגישים על מזבחי וגו':

וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֲרוֹבוֹת פֶּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַמָּה יִבְנוּ וְאֲנִי אֶהְרֹם וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רְשָׁעָה וְהָעַם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם: אֲרִי יִמְרוּן אֲדוֹמָאֵי

את בנינם. וקראו להם כל העולם כולו גבול רשעה - מחזו של רשע, והעם אשר זעם - כעס עליהם ה' עד עולם:

(ה) ועיניכם תראינה בחורבנה של אדום, ואתם תאמרו יגדל ה' - יתגדל כבודו ותתפרסם חיבתו לישראל גם מעל - מחוץ לגבול ישראל, וידעו הכל שהנה אנחנו עם ה' יושבים שקטים בנחלתנו, ואת שונאינו החריב:

אתמספננא פען עתרנא נתוב ונבני חרבתא פדנן אמר יי צבאות אינון יבנון ואנא אפגר ויקרון להון תחומא דעמא רשיעא ועמא דאייתי עליהון לזוט עד עלמא: ה ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל יהוה מעל לגבול ישראל: ועיניכון יחזון ואתון תימרון יסגי יקרא דיי ואפתי ית תחום ישראל: ו בן יכבד אב ועבד אדניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי אמר א יהוה צבאות לכם הפהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את שמי: הא על פרא אמיר ליקרא ית אבא ועבדא למדחל מן קדם רבוניה אם פאב אנא אן דאתון מיקרון קדמי ואם פרפון אנא אן דאתון דחלין מן קדמי אמר יי צבאות לכוון פהניא דמבסרין על שמי ואם תימרון במא בסרנא על שמי:

(ו) ועתה מתחיל הנביא להוכיחם, דרך העולם הוא כי בן יכבד את האב מתוך אהבה אליו, ואף עבד על כל פנים ירא הוא מאדניו אף שאינו אוהבו כבן, ועתה אם אב אני לכם, איה כבודי שהיה ראוי לכם לנהוג בי כבן המכבד אביו מתוך אהבה, ואם בעיניכם אדונים - ארון ומושל עליכם אני, איה מוראי שצריכים אתם לירא מפני כעבד הירא את אדוניו, אמר ה'

צבאות להם - להוכיח אתכם הפהנים בוזי שמי. [ומפרט והולך במה ביזו שמו] ואמרתם - וידעתי כי תעמידו פניכם לשאול במה בזינו את שמי:

ביאור רש"י

שהוא מושל עליו, ואתם קרויין גם בני וגם עבדי, ועתה אם אב אני לכם איה כבודי, ואם אדונים אני איה מוראי: אמר ה' צבאות להם. אתם הפהנים הבוים את שמי: ואמרתם במה בזינו. [נאמר ואתם לשון עבר, כי כך דרך הנבואה לדבר על העתיד כלשון עבר כאילו כבר נעשה, כי בודאי תתקיים הנבואה] פלאמר ידעתי שתאמרו ותשאלו לי מדוע קראתנו 'בוזי שמי', במה בזינו את שלחן ה'. ומשיב להם ה', הרי זהו הבוין שאתם מגישים על מזבחי לחם מגואל וגו':

(ה) יגדל ה' מעל לגבול ישראל. ועיניכם תראינה את גדולת ה' אשר יראה גדולתו גם מעל - מחוץ לגבולינו, להודיע לכל העולם כי אנחנו עמו, ותאמרו יגדל ה' וגו'. ויונתן תרגם באופן אחר לענין הרחבת גבולות ישראל, ויסגל יקרא דה' - יתגדל כבוד ה', ואפתי ית תחום ארעא דישלאל - וירחיב את גבול ארץ ישראל: (ו) לאחר שהראה אהבתו הגדולה לישראל מתחיל להוכיחם, ואומר, בן, יש עליו חובה מצד השכל לכבד אב מפני אהבתו אליו, ובן עבד ירא מאדניו ומכבדו מפני

שלמה מעורר את האדם, שבמקום לחצוב בורות נשברים וליהנות מהנאות רגעיות המביאות לרעת הגיהנום, ישתה ממי הדעת של התורה, ויאהבה וישגה בה תמיד, ולבסוף יזכה שלבו ינבע כמעין המתגבר, ויפוצו מעינותיו חוצה ללמד תורה לרבים, ויתכבד בתלמידיו.

(יד) כמעט - בשביל דבר מועט שלא שמעתי בקול מורי, הייתי אני עתה בכף רע - ברעה גדולה, שהיא עונש הגיהנום, בתוך קהל רב ועדה גדולה בפרסום רב, והרי אני נכלם ומתבייש ברבים: (טו) שתה מים מבורך - עסוק בתורה הנמשלת למים, אף שלא תחדש בהם, וידמו עליך כמים המכונסים בבור, ונזלים מתוך בארץ - ולבסוף תזכה לתורה הנובעת כמעין מים חיים מתוך בארץ הנובע:

(טז) ועוד יפוצו מעינותיך

- מעינות הדעת חוצה ללמד תורה וחכמה לתלמידים, להורות הוראות ברבים ויתפרסם שמך, ברחבות יפוצו ויתפזרו כפליגי מים תורתך וחכמתך, לכל עבר:

(יז) ואפילו שיפוצו דברי חכמתך לרבים, אף על פי כן יהיו כל דברי התורה שיאמרו על ידי התלמידים הרבים, לך לבדך - אתה לבדך תתכבד בהם ולא יחלוק אחר עמך, ואין לזרים חלק איתך בכבודך:

(יח) יהי מקורך - מקור מעיין החכמה שבלבך, ברוך ונובע שפע חכמה,

ביאור רש"י

מתרבה, כך אין לו אלא מה שלמד, ולבסוף נזכרין הם והולכין ומתרבים בכל עת ואינם פוסקים, כך באים תלמידים ומלמדם ומתרבה תורתו (ע"י יט. ספרי עקב מח):

(טז) יפוצו מעינותיך חוצה. הלומד תורה לשמה סוף הכבוד לבא שתקנה תלמידים ללמדם

ותורה הוראות ברבים, ונצא לך שם טוב: ברחובות עיר, תפוצינה [יתפזרו] פליגי מימיה' - זרמי מים היוצאים ונפרדים מאמת המים. כלומר, תורתך תתפזר ותתפרסם ברבים:

(יז) יהיו לך לבדך. אתה לבדך תתכבד בהם בתורתך שלמדת, ולא יחלק אחר עמך את הכבוד, ואמר כן, לפי שאמר למעלה (פסוק ט) בהולך אחרי אפיקורסות אין ישבעו זרים בך' שיקחו ממנו את גיעו וממונו, אמר כאן שכאשר תלך בדרך התורה יהיו לך לבדך, רק אתה לבד תתכבד בהם ולא יהיה לזרים חלק אתך, ומתוך כך יהי מקורך ברוך' (פסוק יח):

(יד) כמעט הייתי בכף רע. כפסע זני וזין גיהנם, כלומר, כשזיל דבר מועט הייתי עכשיו בכל רע, שלא שמעתי לקול מורי, שאלו שמעתי להם לא יארע בי כך. רבי יוסף קר"א: (טו) שתה מים מבורך.

מזור שנתן לך הקצ"ה לחלקך, היא תורת משה: בורך. מים מכונסים: ונזלים מתוך בארץ. מים חיים. כלומר, תחלה כמים מכונסים, ולבסוף מוצעין הם והולכין: (טז) יפוצו מעינותיך חוצה. סוף שמקנה תלמידים ותורה הוראות ברבים, ולא לך שם: ברחובות. עיר, מפולגה פלגי מימך: (יז) יהיו לך לבדך. אתה לבדך תתכבד בהם, ולא יחלוק אחר עמך. לפי שאמר למעלה (פסוק ט) פן ישבעו זרים פתך, אמר כאן יהיו לך לבדך. ומתוך כך יהי מקורך ברוך' (פסוק יח):

(יד) כמעט הייתי בכף רע. כפסע - דבר מועט יש ביני ובין נפילתי בגיהנום. כלומר, בשביל דבר מועט של שטות שנהגתי, הייתי והגעתי עכשיו בכף הרע של גיהנום, והוא ש'לא שמעתי לקול מורי' שייסרו אותי בדברי מוסר, שא'לו שמעתי להם לא יארע בי כך ליפול לגיהנום. רבי יוסף קר"א:

(טז) שתה מים מבורך. מבור המלא במים זכים וטהורים שנתן לך הקדוש ברוך הוא לחלקך בעולם הזה, והיא תורת משה שנמשלה למים חיים:

בורך. 'בור' היינו מים [מי גשמים] המכונסים במקום אחד:

ונזלים מתוך בארץ. 'באר' היינו מים חיים הנובעים מהאדמה. כלומר, מה שנאמר בתחילת הפסוק 'בור' ובסופו 'באר', ביאורו שהלומד תורה, בתהלה הוא במים מכונסים בבור, שאין בו אלא המים שבתוכו ואינו

ביאור המקרא

כתובים

רש"י

וּשְׁמַח מֵאַשְׁתְּ נְעוּרָךְ - מן התורה שלמדת בנעוריך:

(יט) והתורה תהיה אהובה בעיניך כְּאַיֶּלֶת אֲהָבִים - כאילה האהובה על האיל, וְיַעֲלֶת חַן - ותעלה חן בעיניך, דְּדִיָּה יְרוּךְ -

ישביעוך בְּכֹל עֵת, כתינוק היונק משדי אמו, וּפְאַהֲבָתָהּ של התורה תִּשְׁגָּה תִּעְסֹק ותשתעשע תְּמִיד:

וּשְׁמַח מֵאַשְׁתְּ נְעוּרָיִךְ: יְהִי מִבוֹעֵךְ בְּרִיךְ וְיַחְדִּי מִן אֶתֶת טְלוֹיֹתָךְ: יט אֵילַת אֲהָבִים וַיַּעֲלֶת־חַן דְּדִיָּה יְרוּךְ בְּכָל־עֵת פְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגָּה תְּמִיד: אֵילָתָא דְּרַחֲמוּתָא וְדִיצְתָּא דְּחֶסֶדָא הוֹנָא אֶלֶף בְּכָל זְמַן וּבְרַחֲמוּתָא תִּגְרַס תְּדִירָא:

(יט) ושמח מאשת נעוריך. היא התורה שלמדת מנעוריך: (יט) תשגה תמיד. לאמי דצברי רבי משה הדרשן, משגה, מעסוק תמיד, והוא לשון ערצי. והציא ראייה, כמו 'לצקש שגיי'ה' לצקש עסק. ולא ידעמי

איפה נשנית. ורצונו (עירובין 77:) פירשו לשון 'משגה' כמשמעו. נעצור אהבתה תהיה שוגג נשאר עסקיך, כי היא משמרת על שלך. אמרו עליו על רבי אלעזר בן פדת, שהיה דורש נשוק המסתמן וסדינו מוטל נשוק העליון, פעם אחת נא אדם אחד ומלא נחש כרוך עליו:

ביאור רש"י

(יח) וּשְׁמַח מֵאַשְׁתְּ נְעוּרָךְ. היא התורה המשולה לאשה שְׂמֵחַת וקנית מימי נְעוּרָיִךְ (מדרש משלי ה יח):

(יט) תִּשְׁגָּה תְּמִיד. רִאֲתִי בְּדַבְרֵי רַבִּי מוֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, פירוש 'תִּשְׁגָּה' - תִּעְסַק תְּמִיד, וְהוּא בְּשֵׁן עַרְבִי, וְהִיא רַבִּי מוֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רִאֲתִי לְדַבְרֵי, שהוא כמו ששנינו בדברי חז"ל 'לְבַקֵּשׁ שְׂגִיָּה', שפירושו לְבַקֵּשׁ עֵסֶק, וְלֹא יִדְעָתִי אִיפֹה נִשְׁגִּית לִשְׁוֹן זו בדברי חכמינו ז"ל. וְרַבּוֹתֵינוּ פִּרְשׁוּ (עירובין נד:) לְשֵׁן מוֹשֶׁה פְּמִשְׁמֵנו - לשון

שוגה וטועה, וביאורו, בְּעֵבֹר אֲהֲבָתָהּ של התורה תִּהְיֶה כְּשׁוֹגֵג ושוטה בְּשֵׁאֵר עֲסָקֶיךָ להניח אותם ולרוץ לדבר תורה והלכה, ולא תדקדק בשמירת חפצייך, כִּי יִהְיֶה לְבַךְ בטוח שהיא [-התורה] מְשֻׁמֶרֶת עַל הדברים שְׂעָךְ, וכמו שְׁאֵמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת שְׂגִיָּה דוֹרָשׁ בתורה בְּשׁוֹק הַתְּחַתּוֹן של ציפורי וסדינו היה נשכח כשהוא מוֹטֵל בְּשׁוֹק הַעֲלִיּוֹן, פָּעַם אַחַת בָּא אָדָם אַחַד ורצה לקחת את סדינו מן השוק העליון, וּמָצָא נָחָשׁ פְּרוּךְ עָלָיו - על סדינו, לשומר:

רע"ב

משניות (ברכות פ"ו)

רע"ב

(א) כִּיצַד מְבַרְכִין. חוץ א פִּיצַד מְבַרְכִין עַל הַפְּרוֹת, עַל פְּרוֹת מִן הַיַּיִן. שְׂמֵחַ מִשְׂבִּיחוֹ הָאֵילָן אֹמֵר, בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ, חוץ מִן הַיַּיִן, שְׂעַל הַיַּיִן אֹמֵר בּוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן. וְעַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ אֹמֵר בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה,

ביאור המשנה

פרק ו

אחר שהשלים התנא ביאור דיני קריאת שמע ותפילה, מבאר התנא בפרקים הבאים את דיני ברכות הנהנין. ובפרק זה יתבאר דיני ברכות הפירות.

כל דבר שאדם נהנה ממנו בעולם הזה, בין באכילה, בין בשתייה, בין בראייה, בין בשמיעה ובין בריח, חייב לברך עליו. ודבר זה סברא הוא, שאסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, שכיון שהוא נהנה צריך להודות למי שבראם (גמלא לה: וש"י סס ד"ה גלא). וחובב כל הברכות לפני האכילה הוא מדרבנן (מנצ"ט נכמט פ"א ה"ט).

משנה א

במשנתנו יתבאר דיני הברכות על פירות האילן, פירות הארץ וירקות.

לאחר שהתבאר לעיל שיש חיוב מצד הסברא לברך על כל דבר

קודם אכילתו, מבארת המשנה 'כיצד מברכין', כלומר מהו נוסח הברכות:

כִּיצַד [-באיזה לשון] מְבַרְכִין עַל הַפְּרוֹת, עַל פְּרוֹת שְׂגֵדִים הָאֵילָן אֹמֵר [-מברך] 'בורן אתה ה' אלהינו מלך העולם בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ' [ואילן הוא מה שאף לאחר תלישת הפרי נשאר הענף, ומוציא פירות לשנה הבאה].

חוץ מן הַיַּיִן, שְׂעַל הַיַּיִן אֹמֵר 'בוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן', שִׁמְפְּנֵי חֲשִׁיבוֹתוֹ שהוא סוּעֵד וּמְשַׁמַּח, כמו שנאמר (תהלים קד טו) 'יַיִן יִשְׂמַח לִבְבִי אֲנֹשׁ וְגו' וְלָחֵם לִבִּי אֲנֹשׁ יִסְעֵד', קבעו לו ברכה לעצמו (גמלא לה:).

וְעַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ פִּירוֹת שְׂגֵדִים באדמה, וכן מיני קטניות כגון פולים, אפונים ועדשים, וכן חמשת מיני הדגן שאוכלם חי ולא עשה מהם תבשיל, וכל אלו הזרעים עצמם הם הנאכלים, אֹמֵר 'בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה', כיון

תולדות ליום ראשון

תרעא

רע"ב

משניות

רע"ב

בורא מיני דשאים. לפי שיש בכלל פרי האדמה דשא וזרעים כגון קטניות, ורבי יהודה צני היכר זרעה לכל מין ומין ואין הלכה כרבי יהודה. והא דמתן על הירקות אומר זורא פרי האדמה, הני מילי ירקות שזרען לאכלן חיינ ואכלן

לענף, ואותו הענף עלמו חוזר ומוציא פרי לשנה האחרת מקרי חילין, ומזרעין על פירותיו זורא פרי העץ, אבל היכא דכי שקלת ליה לפרי, לא יסאר ענף שיחזור ויוציא פרי לשנה האחרת, אין מזרעין על הפירות אלא זורא פרי האדמה:

חיינ או שזרען לאכלן מזושלים ואכלן מזושלים, אבל אותן שזרען לאכלן חיינ ואכלן מזושלים או שזרען לאכלן מזושלים ואכלן חיינ אינו מזרען עליהן אלא שהכל וירקות שאוכלין אותם צין חיינ צין מזושלים מזרעין עליהן זורא פרי האדמה צין חיינ צין מזושלים: (ב) בירך על פירות האילין וכו'. כל היכא דכי שקלי פירא אימיה

חויץ מן הפת, שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ועל הירקות אומר זורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר, זורא מיני דשאים: ב בירך על פירות האילין זורא פרי האדמה, יצא. ועל פירות הארץ זורא פרי העץ, לא יצא. על פלם אם אומר שהפל נהיה, יצא: ג על דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהפל. על

ועל בולין אם אומר שהכל יצא. ואפילו על הפת ועל היין. ומיניה לכתחלה אין לאכול שום פרי אם אינו יודע תחלה שיזרע עליו זרעה הראויה לו: (ג) גובאות. פירות שנפלו מן האילין קודם שנחשלו כל זרען: גובאי. חגבים טהורים: מין קלפה. נובלות וגובאי ע"י קללה הן צאים ואין הלכה כרבי יהודה: (ד) מין שבעה. חטה

החמץ ועל הנובלות ועל הגובאי, אומר שהפל. על החלב ועל הגבינה ועל הפיצים אומר שהפל. רבי יהודה אומר, פל שהוא מין קללה אין מברכין עליו: ד היו לפניו מינים הרבה, רבי יהודה אומר, אם יש ביניהם ממין שבעה, מברך עליו.

ביאור המשנה

משנה ג

אחר שנתבאר דיני הברכות של פירות העץ והאדמה, ודין מי שטעה בכרכותיהם, מבארת המשנה על מה מברכים ברכת 'שהכל'.

על דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר ודגים, אומר [-מברך] 'שהפל נהיה בדברו'.

על החמץ - יין שהתחיל להחמץ, ועל הנובלות - פירות שנפלו מהאילין קודם שנתבשלו כל זרעם, ועל הגובאי - חגבים טהורים, אומר שהפל, ואף על פי שחומץ ונובלות גידולם מן הארץ, מכל מקום מאחר שנתקלקלו קצת אין מברכים עליהם את ברכת הראויה.

על החלב ועל הגבינה ועל הפיצים, אומר שהפל, שהרי אין גידולם מן הארץ.

רבי יהודה אומר, פל שהוא מין קלפה כגון חומץ שהוא יין שהתקלקל ונובלות שנפלו קודם זמנם [וי"א אומרים אף הגובאי כיון שהוא קללה לעולם שהם מזיקים ואוכלים את התבואה (ראה מ"ט)], אין מברכין ע"יו:

משנה ד

מי שיש לפניו כמה מינים לברך עליהם, על איזה יברך תחילה:

היו לפניו מינים הרבה ורוצה לאכול מכולם, על איזה יברך תחילה, רבי יהודה אומר, אם יש ביניהם פרי מין שבעה - משבעת המינים [חטיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית ותמרים] שנשתבחה בהם ארץ ישראל, מברך עליו תחילה, שכן חשוב הוא וקודם לברכה.

שהם גדלים על האדמה ממש, חויץ מן הפת, שעל הפת אף על פי שהיא מחמשת מיני דגן שפירות הארץ הם והיה ראוי לברך עליה 'בורא פרי האדמה', הוא אומר 'המוציא לחם מן הארץ', שמאחר שהיא סועדת, כמו שנאמר (מל"ט ק"ט) 'ולחם לבב אנוש יסעד', קבעו לה ברכה בפני עצמה [ונוסח הברכה היא כלשון הפסוק (מל"ט ק"ט) 'להוציא לחם מן הארץ'].

ועל הירקות דהיינו מיני עלים הנאכלים כגון כרוב וחסה, אומר 'זורא פרי האדמה'. רבי יהודה אומר, על הירקות אומר 'זורא מיני דשאים', כיון שברכת 'בורא פרי האדמה' כוללת מינים רבים שגדלים על האדמה, ורבי יהודה סובר שיש לברך ברכה מיוחדת לכל מין ומין, ולכן גם על קטניות ומיני זרעים הנאכלים יש לברך 'בורא מיני זרעים' (מנח"ל).

משנה ב

אחר שנתבאר במשנה הקודמת מיני הברכות, יתבאר במשנתנו מה היין אם שינה מהברכה הראויה:

ברך על פירות האילין זורא פרי האדמה, יצא בדיעבד, שכן אף האילין יונק מן האדמה ופירותיו הם בכלל 'פרי האדמה'.

ועל - אך אם ברך על פירות הארץ, 'זורא פרי העץ', לא יצא, שכן על פירות הארץ אין שם 'עץ' כלל. ואינם בכלל 'פרי העץ'.

על פלם - פירות וירקות, אם אומר שהפל נהיה בדברו, יצא בדיעבד. שהרי הכל נכלל בברכה זו [אבל לכתחילה אין לאכול שום פרי אם אינו יודע מתחילה הברכה הראויה לו (כ"ט)]:

ושעורה וגפן ותאינה ורמון זית ותמרים, דהני עדפיי הואיל ונשתכחה צהן ארץ ישראל: **מברך על איזה מהם שירצה.** דחצי עדף. והלכה כחכמים: (ה) **פטר את היין שלאחר המזון.** הני מילי שצמות ומים טובים שרגילים לקבוע על היין לאחר המזון, וכשצרך על היין לפני המזון אדעתא דהכי צרך, אכל צשאר ימים שאין רגילים לקבוע עזמן על היין שלאחר המזון, אין היין שלפני המזון פוטר היין שלאחר המזון. וכל לאחר המזון דתנן צמתניתי, היינו לאחר שסלקו ידיהם מן הפת קודם שיצרכו צרכת המזון: **פרפרת.** כל דבר שמלפמיס צו את הפת, כגון צטר וציניס ודגים קרויים פרפרת. ופעמים

שהיו מציאים פרפרות קודם סעודה להמשיך האכילה וחזירים ומציאים פרפרות אחרות לאחר הסעודה אחר שמשכו ידיהם מן הפת: **מעשה קדרה.** כגון הריפות

וגרש כרמל וקמח שנתצשל צמים כגון הלציות וכיוצא בהן. ואית דמפרשי פרפרת דמתניתין, פת הלנומה צקערה שאין צה מראה לחם, דמצרכים עלה צורה מיני מזונות. והשתא ניחא דליטריך לאשמעינן צרך על הפרפרת לא פטר את הפת, אף על גז דהיא נמי מין פת, אכל מעשה קדרה פטר. וצית שמאי סצרי כסם שאס צרך על הפרפרת לא פטר את הפת כך לא פטר מעשה קדרה. ואין הלכה כצית שמאי: (ו) **היו יושבים.** צלל הסיצה, וסימן הוא שלא נמעודו לאכול יחד. שרגילים היו כשמתועדים חצרות אנשים לאכול, שהיו מסוצים על המטות ואוכלים ושומים צהצמת שמאל: **כף אחד**

וחכמים אומרים, מברך על איזה מהם שירצה: ה ברך על היין שלפני המזון, פטר את היין שלאחר המזון. ברך על הפרפרת שלפני המזון, פטר את הפרפרת שלאחר המזון. ברך על הפת, פטר את הפרפרת. על הפרפרת, לא פטר את הפת. בית שמאי אומרים, אף לא מעשה קדרה: ו היו יושבין לאכל, כל אחד ואחד מברך לעצמו.

מברך לעצמו. שלא היה להם קבע סעודה צלל הסיצה. ומיהו אס אמרו ניזיל ניכול ננמא צדוכתא פלן, אע"פ שלא הסיצו כהסיצו דמי, ואחד מצרך לכולם ומצטרפין נמי לזימון:

ביאור המשנה

פטר בברכתו גם את הפרפרת שבאה בתוך המזון, שמאחר שהיא באה להטעים את הפת והיא טפילה לו, ברכת הפת שהיא העיקר פוטרת מלברך על הפרפרת [אבל דברים שבאים שלא מחמת הסעודה, כגון פירות, אף שבאו בתוך הסעודה, אינם נפטרים על ידי ברכת הפת, וצריך לברך לפנייהם (שלמן ערוך לר"ם ס"י קעו ס"א)].

אך אם ברך על הפרפרת [פת מבושלת שמברכים עליה מזונות], **לא פטר את הפת,** ואף שגם הפרפרת הוא מין פת, משום שברכותיהם אינם שוות ואין הפת טפל לפרפרת.

בית שמאי אומרים, לא רק שאין הפרפרת פוטרת את הפת אלא **אף לא פוטרת את מעשה קדרה,** שהוא תבשיל העשוי ממיני דגן כתושים כעין דייסא. [ומדובר באופן שלא היה דעתו בשעת הברכה לפטור את מעשה הקדירה, ופת החשובה פוטרת פרפרת אף באופן שלא היה בדעתו, אבל פרפרת אינו פוטר מעשה קדירה אלא אם כן מתכוין בפירוש לפוטרו, ולבית הלל פרפרת חשובה כמו פת ולכן פוטרת מעשה קדירה אף כשלא היה דעתו בפירוש (ר"א מוס' ה"א ע"ז)]:

משנה ו

לאחר שהתבאר איזה מאכלים פוטרם בברכתם מאכלים אחרים, יתבאר במשנתנו באיזה אופן מברך אדם אחד ומוציא את אחרים:

בזמנם היה נהוג, שכשהיו קובעים סעודה בחבורה היו יושבים על מיטות כשהם מסובים על צד שמאל, ולפיכך, כמה בני אדם שהיו יושבין לאכול בלא הסיבה, **כל אחד ואחד מברך לעצמו** ברכת המוציא, כיון שאין הדרך לקבוע לאכול סעודה יחד בלי הסיבה.

וחכמים אומרים מברך על איזה מהם שירצה, שהם סברו שהדבר החביב בעיניו חשוב יותר, ומברך עליו תחילה [ומודה רבי יהודה שבמקום שאין לפניו משבעת המינים ויש לפניו שני מינים שברכותיהם שוות, שמברך על החביב, שאף לדבריו יש עדיפות לחביב (ר"א ס"טו ס"א)]:

משנה ה

במשנתנו יתבאר דיני הברכות שפוטרות דברים אחרים מן הברכה:

בזמנם היה נהוג, שבסעודות חשובות היו מגישים קודם הסעודה יין ופרפאות, כגון פרגיות ודגים, כדי להמשיך את הלב לאכילה, ובסוף הסעודה אחר שהסירו את הלחם וקודם שביצרו ברכת המזון, היו חוזרים ושותים יין ואוכלים פרפאות. ולפיכך, מי שבסעודה חשובה **ברך על היין שלפני המזון, פטר בברכתו גם את היין שישתה לאחר המזון -** לאחר גמר הסעודה קודם ברכת המזון, כיון שרגילים להביא יין גם בסוף הסעודה, כשבירך מתחילה על היין שקודם המזון היה בדעתו לפטור גם את היין שלאחר המזון (גמרא ע"ז), וכן פוטר גם את היין שתוך המזון (ר"א ס"י ע"ג) [ואפילו כשסועד בסעודה רגילה, אם דעתו לשתות יין אחר המזון, אינו צריך לברך (ר"א ע"ז ס"ט)].

וכן אם **ברך על הפרפרת** שאוכלים אותה לפני המזון כדי להמשיך את הלב לאכילה, **פטר בברכתו גם את הפרפרת שבאה לאחר המזון,** כיון שדעתו על כך [אבל בלא זה היה צריך לברך על הפרפרת, ואין הפת פוטרתו, כיון שהוא בא לאחר שכבר הסתלקו מאכילת הפת].

ברך ברכת 'המוציא' על הפת בתחילת הסעודה,

תולדות ליום ראשון

תרעג

רע"ב

משניות

רע"ב

בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו. הואיל ואין בית הצליעה פנוי, ואין לז המסודים פונה אל המזכר אלא לבלוע מה שצפיהם. אי נמי חיישין שמה יחנק כשצא לענות אמן: והוא אומר על המזוגמר. המזכר צרכת המזון הוא מזכר על המזוגמר צורח עזי צשמים. ואע"ג דאיכא דעדיף מיניה אפילו הכי כיון דאתחיל צחדא עזיד לאידך: לאחר הסעודה. לאחר צרכת המזון, דהשתא לאו מזרכי הסעודה הוא, אפילו הכי כיון שהתחיל בצרכות אחרונות גומנין: מזוגמר. רגילין היו להציא אחר הסעודה עזי צשמים צמחמה על האש ליים טוב: (ז) מ"יח. כל

דבר מלוח: שהפת טפלה לו. מי שאכל אכילה גסה מפירות מתוקים ציותר, אוכל אחריו דבר מליח לחמך הליחות הנדבקות צופו מחמת רוב הפירות, ומפני שאינו יכול לאכול המליח לצדו אוכל מן הפת עמו. אצל המליח לצדו עיקר והפת טפלה לו: (ח) מברך אחריהו ג' ברכות. דכל שהוא משצעת המינים מזכר אחריו שלש צרכות, דסבירא ליה לרצן גמליאל דואכלת ושצעת וצרכת (דברים ט"ו), לאו אלחם צלצד קאי, אלא אכל ז' המינין המזוכיים לעיל צפרשה. ובהאי קרא שלש צרכות רמיז, וצרכת זו צרכת הזן, על הארץ זו צרכת הארץ, הטובה זו צונה ירושלים, וכן הוא אומר (דברים ג טו) ההר הטוב הזה:

ח אכל תאנים ענבים ורמונים, מברך אחריהו שלש ברכות, דברי רבן גמליאל.

ביאור המשנה

את הליחות שנדבקה בגוף מחמת רוב הפירות, ברתה - קודם הפת, ופת עמו, מברך על המליח, ופוטיר בברכתו את הפת, שכן הפת טפלה לו [למליח], שאין כוונתו לאכילת הלחם אלא למליח, ומשום שאינו יכול לאכול את המליח לבדו מחמת מליחותו מצרף לו חתיכת פת, ולפיכך נפטרת הפת בברכת המליח. [והמשנה מחדשת שלפעמים אף הפת יכולה להיות טפילה, ואין אומרים שאין הפת טפילה לעולם מפני חשיבותה (מ"ז טו"ה ע"ק)]. ומה צריך לברך על המליח עצמו ולא אומרים שהוא טפל לפירות, מפני שבשעה שאכל את הפירות לא היה דעתו לאכול המליח, שלא ידע שהפירות יגרמו לחלישות הלב ויצטרך למליח (פוס' ט"ז ד"ה צאל"ט).

זה הפסוק, כל מאכל שהוא עקר ועמו מאכל אחר המפלה לו, מברך על העקר ופוטיר בברכה זו גם את המפלה:

משנה ח

אחר שנתבארו במשניות הקודמות דיני הברכות שלפני האכילה, מבארת משנתנו דיני הברכות שלאחר האכילה. וכן יתבאר במשנתנו דין הברכה על שתיית מים.

המשנה פותחת בדין ברכה שלאחר שבעת המינים.

אכל תאנים או ענבים ורמונים [א-ו רמונים], או שאר פירות משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, מברך אחריהו שלש ברכות של ברכת המזון, ברכת הזן, ברכת הארץ, וברכת בונה ירושלים, [הברכה רביעית ברכת 'הטוב והמטיב', אינה אלא תקנת חכמים לאחר חורבן הבית (רמב"ם פנינים המשנה) דברי רבן גמליאל, לפי שסובר שמה שנאמר בתורה (דברים ט"ו) 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך', ששם רמוזות שלוש ברכות המזון,

ואם הפסוק, הרי זו קביעות סעודה שנועדו לאכול בחבורה אחת, ואחד מברך לקבץ, ומוציאם ידי חובתם [והיום שאין אנו רגילים בהסיבה, ישיבה בשולחן אחד נחשב כקביעות (שו"ע ע"א ס"י קסו ס"ו)]. ובברכת המוציא יכול להוציא אף כשהם רק שני אנשים, אך בברכת המזון לא יזמנו להוציא אחרים אלא כשהם שלושה, אבל אם הם שנים מצוה עליהם ליחלק ולברך כל אחד לעצמו (גמ"ל מ"ה).

בא להם יין בתוך המזון, אף אם הסבו לאכול יחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו, כיון שבאמצע האכילה אין דעתם פנויה לשמוע הברכה אלא לבלוע את מה שבפיהם, וכן שמה יחנקו בשעה שהשומע יענה אמן. אבל אם בא להם יין לאחר המזון והם מסובים יחד, אחד מברך לקבץ, שאחר המזון דעתם פנויה לשמוע הברכה, וכן אין חשש סכנה אם יענו אמן.

ומי שמברך ברכת המזון הוא אומר את ברכת 'בורא עצי בשמים' על המזוגמר - עצי בשמים שהיו נוהגים להביא לאחר הסעודה ולהניחם במחתה על גחלים לריח טוב, ומוציא את כולם. ואף על פי שאין מביאין את המזוגמר אלא לאחר הפעוזה לאחר שכבר בירכו ברכת המזון, וברכה זו כבר אינה מצרכי הסעודה, מכל מקום מי שהתחיל לברך על המזון הוא מברך ברכה זו, שכיון שהתחיל בברכות, יגמור.

משנה ז

במשנה ה' נתבאר שכרם על עיקר המאכל פוטרת גם את הטפל. משנתנו מנשיבה לבאר דיני עיקר וטפל: הביאו לפניו מליח - מאכל מלוח שאוכלים אותו אחר אכילה מרובה של פירות מתוקים מאוד, כדי להעביר

תולדות ליום ראשון

וחכמים אומרים ברכה אחת. מעין שלש זרכות, אס ענדים תאנים רימונים זיתים ותמרים אכל, מזכך על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה וכו', וחותם על הארץ ועל הפירות. ובארץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה. וזרכה זו עלמה מזכך על היין, אלא שפותח זה על הגפן ועל פרי הגפן. ועל כל דבר הנעשה מחמשת מיני דגן, במקום על העץ ועל פרי העץ, אומר על הממיה ועל הכלכלה, וחותם על הארץ ועל הממיה: אפי"ו אב"ש ש"ק. של ירק. והוא מזונו, שסומך עליו למזון, מזכך ג' זרכות, דואכלת ושזעמת אכל מאי דאכל קאי. והלכה כחכמים שאין מזככין שלש זרכות אלא אלתס, ועל שזעמת המינין זרכה אחת מעין שלש, ועל כל שאר דזרים זורא

נפשות זכות וחסרון. פירוש חסרון, כמו לחס ומים שאי אפשר להתקיים בלא הס, על כל מה שזרע להחיות זהס נפש כל חי, כלומר על כל מה שזעולס שגס אס לא נזרעו יכולין הזריות להתקיים, ולא נזרעו כי אס למענוג ולמוספת טובה. ומפני שיש זזרכה זו ז' עניינים, הויל זרכה ארוכה ופוחתת זזרכו וחותמת זזרכו, כדאיתא זירושלמי שחותמים זה זזרכו אחת ה' חי העולמים: השותה מים לצמא. דוקא, מזכך שהכל אכל השותה מים לזלוע מאכל שנתחב לו זזרכו וזיולא זה, אינו מזכך: רבי זרפון אומר זורא נפשות זכות. מזכך לפני שתיית המים. ואין הלכה כרבי זרפון, אלא לפניסס מזכך שהכל ולאחריסס זורא נפשות זכות:

וְחַכְמִים אֹמְרִים, בְּרַכָּה אַחַת מְעִין שְׁלֹשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, אֶפְלוּ אָכַל שֶׁלֶק וְהוּא מְזוּנו, מְבָרַךְ אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. הַשּׁוֹתֶה מֵיָם לְצִמְאוֹ, אֹמֵר שֶׁהַפֶּל נְהִיָה בְדַבְּרוֹ. רַבִּי זֵרְפוֹן אֹמֵר, בּוֹרֵא נַפְשוֹת רַבּוֹת:

ביאור המשנה

הכוונה לכל שבעת המינים המוזכרים בכתוב קודם לכן (ספ פסוק ט). וְחַכְמִים אֹמְרִים, אין מברכים עליהם את כל שלוש ברכות המזון, אלא רק בְּרַכָּה אַחַת שהיא מְעִין שְׁלֹשׁ הברכות, שהפסוק יְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, נאמר רק על הלחם האמור שם בפסוק שלפני כן (פסוק ט), ולא על שבעת המינים שאינם סמוכים לו. ונוסח הברכה משתנה, שדבר הנעשה מחמשת מיני דגן, פותח ב'על המחיה ועל הכלכלה', וחותם 'על הארץ ועל המחיה', ועל פירות שבעת המינים, פותח ב'על העץ ועל פרי העץ', וחותם 'על הארץ ועל הפירות', ובארץ ישראל חותם 'ועל פירותיה', ועל יין, פותח ב'על הגפן ועל פרי הגפן' וחותם 'על הארץ ועל פרי הגפן' או 'גפנה'. ועל כל שאר דברים מברך זורא נפשות רבות וחסרון, וכוונת הברכה הוא שמודה לה' על שברא את חסרונו שהם הלחם ומים שאי אפשר להתקיים בלעדס, ומודה גם 'על כל מה שברא

להחיות בהם נפש כל חי', שהם כל המאכלים שיש בעולם שגם אם לא נבראו יכולים הבריות להתקיים, ולא נבראו כי אם לתענוג ולתוספת טובה]. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, אֶפְלוּ אָכַל שְׁלֹשׁ [-פרי או ירק מבושל הרבה] וְהוּא מְזוּנו שסומך עליו וקבע עליו סעודה, מְבָרַךְ אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, שכן מה שאמרה התורה (דברים ט) 'יְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ', הכוונה לכל דבר שאוכל בשביל עיקר סעודתו. הַשּׁוֹתֶה מֵיָם לְצִמְאוֹ [-כשהוא צמא] אֹמֵר שֶׁהַפֶּל נְהִיָה בְדַבְּרוֹ, אבל אם אינו צמא, אלא שותה מים כדי לבלוע מאכל שנתחב לו בזרנו, וכל כיוצא בזה שאינו שותה מחמת צמאו אינו מברך כלל. רַבִּי זֵרְפוֹן אֹמֵר, קודם שתיית מים מברך 'בוֹרֵא נַפְשוֹת רַבּוֹת'. ואין הלכה כרבי זרפון, אלא לפניסס מברך שהכל ולאחריסס זורא נפשות רבות:

ביאור הגמרא גמרא (ברכות לה. -): ביאור הגמרא

הגמרא מביאה דרשות בחומרת הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל, כֹּל הַנִּהְנָה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, כְּאִילוּ מְקַדְּשֵׁי שָׁמַיִם [-מההקדש], שְׂנֵאמַר (הפלה טד טז) 'לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, ומוכח שהארץ שייכת לה', ולכך כשהנהגה נהנה מההקדש. רַבִּי לֵוִי רַמִּי [-הקשה], בְּתִיב 'לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, ומשמע שהארץ שייכת לה', וכתיב (ספ קטו טז) 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לֵה' וְהָאָרֶץ בְּרָכָה, כָּאֵן לְאַחַר בְּרָכָה. רַבִּי חֲנִינָא בַר פַּפָּא, כָּל הַנִּהְנָה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, רַש"י: לְאַחַר בְּרָכָה. הֵי הֵא לְנַנִּי אִלֵּם:

נִתְּן לְבַנְי אָדָם, משמע שהארץ שייכת לבני אדם. ותירץ, לֹא כִשְׂיֵא, כָּאֵן - בפסוק 'לה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ' מדובר קודם בְּרָכָה, שאז הארץ שייכת לה' ואסור ליהנות ממנה, וּכְאֵן - בפסוק 'וְהָאָרֶץ נִתְּן לְבַנְי אָדָם', מדובר לְאַחַר בְּרָכָה, שאז כבר ניתנה רשות לבני אדם ליהנות מן הארץ. דרשה נוספת: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר פַּפָּא, כֹּל הַנִּהְנָה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, רַבִּי חֲנִינָא בַר פַּפָּא, כָּל הַנִּהְנָה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, רַבִּי חֲנִינָא בַר פַּפָּא, כָּל הַנִּהְנָה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה.

תולדות ליום ראשון

תרעה

ביאור הגמרא

וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ וְגו' ותירשך ויצהקך, ומשמע שהדגן הוא קניינו של האדם. מתוך רבי חנינא בר פפא, לא קשיא, פאן - מה שנאמר וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ, מדובר בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, שאז הדגן שלהם, ופאן - ומה שנאמר וְלִקְחָתִי דְגָנִי בְעֵתוֹ, מדובר בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, שאז לוקח ה' את הדגן ומראה להם שהוא שלו.

בפסוק וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ משמע שיש לאדם לטרוח בפרנסתו. הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: תנו רבנן, נאמר בפסוק וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ ותירשך ויצהקך, מה תלמוד לומר, מבארת הברייתא, לפי שנאמר כשצויה ה' את יהושע לאחר מותו של משה (יהושע ב ט) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה, יבוא שהדברים ככתבן, היינו שלא ימוש ספר התורה מפיך ולא יעסוק אדם במלאכה לפרנסתו, תלמוד לומר וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ, ומבואר שעל האדם לעסוק בפרנסתו, וכיצד יתיישבו שני הכתובים, אלא הנהג בהן - עם דברי התורה מנהג דרך ארץ, כלומר יש לאדם לבטל מדברי תורה למלאכתו כפי צורך פרנסתו, שאלמלא כן יצטרך לבריות וסופו להבטל לגמרי מן התורה, דברי רבי ישמעאל.

רבי שמעון בן יוחי אומר, וכי אפשר לומר כדברך, הרי אם אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא ודאי שהדרך הראויה היא לעסוק בתורה בכל שעותיו. אך אם כן כיצד יתפרנס, ועל מה נאמר וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ, אלא, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים,

גמרא

בְּאֵילוּ גֹזֵל לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר 'גֹּזֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין פְּשַׁע חֵבֵר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית', וְאֵין 'אֲבִיו' אֶלָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר 'הֲלֵא הוּא אֲבִיךָ קִנְיָךְ, וְאֵין 'אִמּוֹ' אֶלָּא כְּנִסַת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר 'שְׁמַע בְּנֵי מִוֶסֶר אֲבִיךָ וְאַל תַּמוּשׁ תּוֹרַת אֲמִיךָ. מֵאֵי חֵבֵר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית', אִמֵר רַבִּי חֲנִינְא בַר פַּפֵּא, חֵבֵר הוּא לִירְבַעַם בֶּן נִבְטִי שֶׁהִשְׁחִית אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֲבֵיהֶם שְׁבַשְׁמִים. רַבִּי חֲנִינְא בַר פַּפֵּא רַמִּי, כְּתִיב וְלִקְחָתִי דְגָנִי בְעֵתוֹ וְגו', וְכְתִיב וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ וְגו'. לֹא קָשִׁיא, פֵּאן בְּזִמְנֵי שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנֵי שְׁל מְקוֹם, פֵּאן בְּזִמְנֵי שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנֵי שְׁל מְקוֹם. תְּנו רַבְנָן, וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ, מַה תְּלַמּוּד לֹמַר, לְפִי שְׁנֵאמַר 'לֹא יִמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ, יִכּוֹל דְּבָרִים כְּכַתְּבָן, תְּלַמּוּד לֹמַר וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ, הִנְהַג בְּהֵן מְנַהֵג דֶּרֶךְ אֶרֶץ, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אֹמֵר, אֲפֻשֶׁר אֶדְם חוֹרֵשׁ בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה, וְזוֹרַע בְּשַׁעַת זְרִיעָה, וְקוֹצֵר בְּשַׁעַת קְצִירָה, וְדֹשׁ בְּשַׁעַת דִּישָׁה, וְזוֹרֵה בְּשַׁעַת הַרוּחַ, תּוֹרָה מַה תְּהֵא עֲלֶיהָ, אֶלָּא בְּזִמְנֵי שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנֵי שְׁל מְקוֹם מְלֹאכְתָן נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אַחֲרִים,

רש"י: גֹזֵל לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אֵת צִכְמוֹ: וְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל. שְׁכַחְטָאוּ הַפִּיּוּט לֹקִין: אֵין פְּשַׁע. וְלִפִּי שֶׁהוּא מֵיִקַּל רֹאִים הַאֲחֵרִים וְלִמְדִין מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן לִיהִנוֹת מִן הַעוֹלָם כְּלֹא צִרְכָּה, וְלִכְן נִקְרָא זֶה הַמִּיִּקַּל חֵבֵר לְאִישׁ מִשְׁחִית: לִירְבַעַם בֶּן נִבְטִי. שְׁחַטָּא וְהַחְטִיא אֵת יִשְׂרָאֵל (מַלְכוּת טו טז), כֵּן הוּא חוֹטֵא וְהַחְטִיא: בְּזִמְנֵי שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנֵי. הִדְגֵן שְׁלֵהֵם. וְכַשֵּׁין עוֹשִׂים לְעוֹן, נוֹטְלוּ וּמְרָאֵה לֵהֵם שֶׁהוּא שְׁלוֹ: דְּבָרִים כְּכַתְּבָן. שְׁלָא יַעֲסוּק צִדְקָן אֶרֶץ: הִנְהַג בְּהֵם. עַם דְּנַרִּי מוֹרֵה: מְנַהֵג דֶּרֶךְ אֶרֶץ. שֶׁאֵם מַצָּא לִידֵי לוֹרֶךְ הַצְּרִיּוֹת סוֹפֵן לִיעֲטַל מִדְּנַרִּי מוֹרֵה: אֲפֻשֶׁר. צַמְמִיָּה, אֲפֻשֶׁר כְּדַנְרִין:

ביאור הגמרא

בְּאֵילוּ גֹזֵל לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל - לאומה הישראלית בכללותה את הפירות, כיון שבחטאו הפירות ילקו, שְׁנֵאמַר (משלי כו טז) 'גֹזֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין פְּשַׁע, חֵבֵר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית', כלומר, מי שאינו מברך ונעל ידי זה גוזל את הקדוש ברוך הוא ואת כנסת ישראל וְאֹמֵר שֶׁאֵין זֶה פְּשַׁע, לפי שהוא מיקל, רואים אותו אחרים ולמדים ממנו להקל בברכות, ובכך הוא חבֵר לאיש המשחית את הרבים.

הגמרא מבארת מניין ש'אביו ואמו' שבפסוק הכוונה להקדוש ברוך הוא ולכנסת ישראל, וְאֵין 'אֲבִיו' אֶלָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר (דברים לז ו) 'הֲלֵהָ תִגְמְלוּ זֹאת וְגו' הֲלֵא הוּא אֲבִיךָ קִנְיָךְ, הִרִי שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קְרוִי אֲבִי. וְאֵין 'אִמּוֹ' אֶלָּא כְּנִסַת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (משלי ב ט) 'שְׁמַע בְּנֵי מִוֶסֶר אֲבִיךָ וְאַל תַּמוּשׁ תּוֹרַת אֲמִיךָ, וּבִיאוּר, שְׁמַע לְתוֹרָה שֶׁבְכַתְּבָ וּשְׁבַעֵל פֶּה שֶׁה' נתן למשה, ואל תטוש תורת אומתך שהיא כנסת ישראל, ו'תורה' זו היא דברי סופרים שהוסיפו ועשו סייגים לתורה, הִרִי שֶׁכִּנְסַת יִשְׂרָאֵל קְרוּיָה אֵם.

מבררת הגמרא, מֵאֵי חֵבֵר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית' האומר בסוף הפסוק. משיבה הגמרא, אִמֵר רַבִּי חֲנִינְא בַר פַּפֵּא, חֵבֵר הוּא לִירְבַעַם בֶּן נִבְטִי, שֶׁהִשְׁחִית אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֲבֵיהֶם שְׁבַשְׁמִים, שְׁכִינֵן שאחרים למדים מאדם זה להקל בברכות, נמצא שהוא חוטא ומחטיא, ובכך הוא חבֵר לירבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל.

הגמרא מביאה דרשה נוספת מרבי חנינא בר פפא:

רַבִּי חֲנִינְא בַר פַּפֵּא רַמִּי - הַקְשָׁה, כְּתִיב (יהושע ב ט) 'וְלִקְחָתִי דְגָנִי בְעֵתוֹ' וְגו', ומשמע שהדגן הוא קניינו של ה', וְמֵאִידֵךְ כְּתִיב בְּקִרְיָאָה שְׁמַע (דברים יד ט)

תולדות ליום ראשון

תרעז

ביאור הזוהר

אלו על אלו, וכד מתתקנן פְּהוּ - וכאשר כולם מתוקנים, הָא גּוּפָא מְמֵשׁ - הרי הם גוף אחד ממש, וְכֵלָא פְּגוּנָא דְאֹרִייתָא - והכל כדוגמת התורה, דְּהָא אֹרִייתָא פְּלֵא שׁוּפִין וּפְרָקִין - שהי התורה כולה היא איברים ופרקים, וְקִימִין אֲלֵין עַל אֲלֵין - ועומדים הם על אלו על אלו, וכד מתתקנן פְּהוּ - וכאשר מתוקנים כולם, אֲתַעְבִּידוּ חַד גּוּפָא - נעשים הם גוף אחד. פִּינָן דְאֲסִתְפַּל דְּוָד בְּעוּבְדָא דָא - כיון שחסתכל דוד במעשה זה של העולם ופרטיו, פְּתַח - בשבח חכמת הבורא וְאָמַר 'מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂי דַיְהוָה פְּלִים בְּחֻכְמָה עֲשִׂית מְלָאָה הָאָרְצִין קִנְיָנָד' (מסילס קד מד).

וממשיך דבריו בשבח התורה, בְּאֹרִייתָא אֵינּוּן פֵּל רִזוּן עֲלֵאִין חֲתִימִין - בתורה חתומים כל אלו הסודות העליונים דְּלֵא יבְלִין לְאֲתַדְבָּקָא - שאין יכולים להשיגם ולהתדבק בהם [-היא התורה הנדרשת בעולם האצילות, וכנגדה הוא חלק הסוד שבתורה], בְּאֹרִייתָא פֵּל אֵינּוּן מְלִין עֲלֵאִין - בתורה כלולים כל אלו הדברים העליונים דְאֲתַגְלִין וְלֵא אֲתַגְלִין - שנגלים ושאינם נגלים [-היא התורה הנדרשת בעולם הבריאה, וכנגדה הוא חלק הדרש שבתורה], בְּאֹרִייתָא אֵינּוּן פֵּל מְלִין דְלֵעִיָּא וְלֵתָא - בתורה כלולים כל אלו הדברים שלמעלה ושלמטה [-היא התורה הנדרשת בעולם היצירה, וכנגדה הוא חלק הרמוז שבתורה], פֵּל מְלִין דְעֲלָמָא דִין וְכֵל מְלִין דְעֲלָמָא דְאֲתִי - כל הדברים של העולם הזה וכל הדברים של העולם הבא בְּאֹרִייתָא אֵינּוּן בתורה הם [-היא התורה הנדרשת בעולם העשייה הגשמי שהם דברי העולם הזה, ובעולם העשייה הרוחני שהם דברי

זוהר

לֵיה לְאָדָם בְּךָ בְּגִין דִּיתַעֲסַק בְּה, וְאִי לָאו הָא אָנָא אֲהַדְר לָךְ לְתַהוּ וְבַהוּ, וְכֵלָא בְּגִינִיה דְאָדָם קִימָא, הָדָא הוּא דְכְתִיב (ישעיה מה יב) 'אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בְּרַאתִי', וְאֹרִייתָא קִימָא וּמְכַרְזָא קְמִייהו דְבַנֵי נֶשָׂא בְּגִין דִּיתַעֲסָקוּן וְיִשְׁתַּדְּלוּ בְּה, וְלִית מָאן דִּירְפִין אֹדְנִיה. תָּא חֲזִי, פֵּל מָאן דְאֲשַׁתְּדַל בְּאֹרִייתָא אִיהו קָיִים עֲלָמָא, וְקָיִים פֵּל עוּבְדָא וְעוּבְדָא עַל תְּקוּנִיה פְּדָקָא יָאוּת, וְלִית לָךְ פֵּל שׁוּפָא וְשׁוּפָא דְקִימָא בִּיה פְּכַר נֶשׁ דְלָא הוּי לְקַבְלִיה בְּרִיה בְּעֲלָמָא, דְּהָא פְּמָה דְבַר נֶשׁ אִיהו מְתַפְּלִיג שׁוּפִין, וְכֵלָהוּ קִימִין דְרַגִין עַל דְרַגִין מִתְתַּקְנִין אֲלִין עַל אֲלִין, וְכֵלָהוּ חַד גּוּפָא, הֵכִי נְמִי עֲלָמָא, וְפֵל אֵינּוּן בְּרִין פְּלַהוּ שׁוּפִין שׁוּפִין וְקִימִין אֲלִין עַל אֲלִין, וְכַד מִתְתַּקְנִין פְּלַהוּ אֲתַעְבִּידוּ חַד גּוּפָא. פִּינָן דְאֲסִתְפַּל דְּוָד בְּעוּבְדָא דָא פְּתַח וְאָמַר 'מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂי דַיְהוָה פְּלִים בְּחֻכְמָה עֲשִׂית מְלָאָה הָאָרְצִין קִנְיָנָד' (מסילס קד מד).

בְּאֹרִייתָא אֵינּוּן פֵּל רִזוּן עֲלֵאִין חֲתִימִין דְלָא יְכַלִין לְאֲתַדְבָּקָא, בְּאֹרִייתָא פֵּל אֵינּוּן מְלִין עֲלֵאִין דְאֲתַגְלִין וְלֵא אֲתַגְלִין, בְּאֹרִייתָא אֵינּוּן פֵּל מְלִין דְלֵעִיָּא וְלֵתָא, פֵּל מְלִין דְעֲלָמָא דִין וְכֵל מְלִין דְעֲלָמָא דְאֲתִי בְּאֹרִייתָא אֵינּוּן,

ביאור הזוהר

ומשום כך בראתי את האדם כך, בְּגִין דִּיתַעֲסַק בְּה - כדי שיתעסק בתורה, וְאִי לָאו - ואם לא יעסוק בתורה, הָא אָנָא אֲהַדְר לָךְ לְתַהוּ וְבַהוּ - הרי אני מחזיר אותך לתוהו ובוהו, וְכֵלָא בְּגִינִיה דְאָדָם קִימָא - ונמצא שהכל עומד וקיים בשביל האדם, הָדָא הוּא דְכְתִיב - והו מה שכתוב (ישעיה מה יב) 'אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בְּרַאתִי', שכל עשיית הארץ היתה עבור האדם שנברא עליה. וְאֹרִייתָא קִימָא וּמְכַרְזָא קְמִייהו דְבַנֵי נֶשָׂא - והתורה עומדת ומכרזת לפני בני האדם, בְּגִין דִּיתַעֲסָקוּן וְיִשְׁתַּדְּלוּ בְּה - כדי שיתעסקו וישתדלו בה, וְלִית מָאן דִּירְפִין אֹדְנִיה - ואין מי שיטה אזנו לשמוע את הכרוז ההוא. תָּא חֲזִי - בוא וראה, פֵּל מָאן דְאֲשַׁתְּדַל בְּאֹרִייתָא - כל מי שעוסק בתורה, אִיהו קָיִים עֲלָמָא - מקיים הוא את העולם [בכללותו], וְקָיִים פֵּל עוּבְדָא וְעוּבְדָא עַל תְּקוּנִיה פְּדָקָא יָאוּת - ומקיים כל מעשה ומעשה שבו על תיקונו כראוי. וְלִית לָךְ פֵּל שׁוּפָא וְשׁוּפָא דְקִימָא בִּיה פְּכַר נֶשׁ דְלָא הוּי לְקַבְלִיה בְּרִיה בְּעֲלָמָא - שאין כנגדו בריה בעולם, דְּהָא פְּמָה דְבַר נֶשׁ אִיהו מְתַפְּלִיג שׁוּפִין - כי כמו שגוף האדם מתחלק לאיברים איברים, וְכֵלָהוּ קִימִין דְרַגִין עַל דְרַגִין - וכולם עומדים מדרגות על מדרגות מִתְתַּקְנִין עַל אֲלֵין - מתקונות אלו על אלו, וְכֵלָהוּ חַד גּוּפָא - וכולם גוף אחד הם, הֵכִי נְמִי עֲלָמָא - כמו כן העולם, וְפֵל אֵינּוּן בְּרִין - כל אלו הבריות שבו פְּלַהוּ שׁוּפִין שׁוּפִין - כולם הם איברים איברים, וְקִימִין אֲלֵין עַל אֲלִין - ועומדים

ביאור הזוהר

זוהר

ביאור הזוהר

העולם הבא, וכנגדן הוא חלק הפשט שבתורה]. וְלֵית מֵאֵן דִּישְׁגַּח וְיַדַּע לֶזֶן, וּבְגִין כְּךָ כְּתִיב (שם קו ב) מִי יִמְלַל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. אבל אין מי שישיגיה להתבונן בהם ולדעת סודם, וּבְגִין כְּךָ כְּתִיב - ומשום ה' ולהשמיע כל תהלותיה ושכיחה של התורה הקדושה.

כך כתוב 'מִי יִמְלַל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ', שפירושו, מי יכול לדבר בכל סודות תורת

יוסף לחק

הלכה

מבוארת

מבוא

אָבֵל מִבֵּין אוֹתוֹ מִפְּתַת מְרֵדוֹת - מלקות מתקנת

דין מחיקת האותיות הכתובות לפני שמות הקודש או לאחריהם, ודין הכותב מקצת מאותיות השם אם יש בהן קדושה. ועוד יתבאר דין הכינויים שמשבחים בהם את ה', שאין בהם קדושה ומותר למוחקם.

חכמים:

כתב מקצת מן השם

ב חלוקים הם שמות הקודש לענין קדושת מקצת השם, ואם כְּתִיב אֱלֹהִים לְמַד מִשֵּׁם אֱלֹהִים, ונמלך ולא השלים את כתיבת השם אלהים, או שכתב יו"ד ה"א מִשֵּׁם ה' [-שם הרו"ה], ולא השלים את כתיבת השם, אִינוּ נִמְחָק, מפני שגם אותיות אלו הם שמות בפני עצמם. וְאִין צְרִיף לומר אם מתחילה כתב שם יָהּ לברו, ולא שהיתה דעתו לכתוב שם הרו"ה, שְׁהוּא [-שם יה] שֵׁם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ ואינו נמחק, מִפְּנֵי שְׁזָה הַשֵּׁם מִקְצַת מִן הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ הוּא. אָבֵל הַכּוֹתֵב שִׁי"ן הַלְּתֵת מִשֵּׁם שְׁדִי, או צְדִי כִּי"ת מִשֵּׁם צְבָאוֹת, הָרִי זֶה נִמְחָק, שאין אלו שמות בפני עצמם:

שאר הכינויים של הקדוש ברוך הוא

ג. שְׁאָר הַכִּינוּיִין שְׁמֻשְׁבְּחִין בְּהֵן אֵת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּגוֹן

חֲנוּן וְרַחוּם, הַגְּדוֹל, הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא, הַנְּאֻמָּן, קִנְא וְחֹזֵק, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן [כגון האדיר, האמיץ, העוזו, אך אפס, ורב חסד (שבועות לה.)], אינם קדושים בקדושת השם, אלא הָרִי הֵן כְּשֵׁאָר דְּבָרֵי הַקְּדוּשׁ וּמוֹתָר לְמַחְקוֹ, שאין אלו שמותיו של השם יתברך, אלא כנוי לפעולותיו בעולם:

הלכות איסור מחיקת השם - המשך

א. כָּל הַנְּטָפֵל לְשֵׁם מְלֻפְּנֵי, מוֹתָר לְמַחְקוֹ. כְּגוֹן לְמַד מְלֵה, וּבִי"ת מִפְּאֵלֵהִים, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, אִינֵן בְּקְדוּשַׁת הַשֵּׁם. וְכָל הַנְּטָפֵל לְשֵׁם מֵאַחֲרָיו, כְּגוֹן כָּא"ף שֶׁל אֱלֹהִיךָ, וְכָא"ף מִי"ם שֶׁל אֱלֹהֵיכֶם, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, אִינֵן נִמְחָקִים, וְהָרִי הֵן כְּשֵׁאָר אוֹתֵיית שֶׁלְשֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם מְקַדְּשֵׁן. וְאֵף עַל פִּי שְׁנֵתְקַדְּשׁוּ וְאִסוּר לְמוֹחְקוֹן, הַמוֹחֵק אֵלּוֹ הָאוֹתֵיית הַנְּטָפְלוֹת, אִינוּ לוֹקָה, אָבֵל מִבֵּין אוֹתוֹ מִפְּתַת מְרֵדוֹת:

ב. כְּתִיב אֱלֹהִים לְמַד מֵאֱלֹהִים, יו"ד ה"א מֵה', אִינוּ נִמְחָק. וְאִין צְרִיף לומר יָהּ שְׁהוּא שֵׁם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִפְּנֵי שְׁזָה הַשֵּׁם מִקְצַת מִן הַמְּפֹרָשׁ הוּא. אָבֵל הַכּוֹתֵב שִׁי"ן דְּלְתֵת מִשְׁדִּי, צְדִי כִּי"ת מִצְבָּאוֹת, הָרִי זֶה נִמְחָק:

ג. שְׁאָר הַכִּינוּיִין שְׁמֻשְׁבְּחִין בְּהֵן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּגוֹן חֲנוּן וְרַחוּם, הַגְּדוֹל, הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא, הַנְּאֻמָּן, קִנְא וְחֹזֵק, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, הָרִי הֵן כְּשֵׁאָר דְּבָרֵי הַקְּדוּשׁ וּמוֹתָר לְמַחְקוֹן:

א. רמב"ם יסודי התורה פרק ו' הלכה ב'. שם הלכה ד'. ג. שם הלכה ה'.

דין האותיות הנטפלות לשם א כשם שאסור למחוק את שמות הקודש, כן אסור למחוק את האותיות הטפילות לשם אף שאינן מעיקר השם, אבל לא כל האותיות הטפילות שוות, אלא כָּל הַנְּטָפֵל לְשֵׁם וּנְכַתֵּב מְלֻפְּנֵי, אין קדושת השם חלה עליו ומוותר לְמַחְקוֹ. כיצד הוא הַנְּטָפֵל מִלְּפָנָיו, כְּגוֹן לְמַד מִתִּיבַת לַה, וּבִי"ת מִתִּיבַת בְּאֱלֹהִים, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּהֵן, אִינֵן קְדוּשׁוֹת בְּקְדוּשַׁת הַשֵּׁם, שכן עדיין לא נכתב השם כדי שיתקדשו בגללו, ומוותר למחוק. וְכָל הַנְּטָפֵל לְשֵׁם וּנְכַתֵּב מֵאַחֲרָיו, כְּגוֹן כָּא"ף שֶׁל אֱלֹהִיךָ, וְכָא"ף וּמִי"ם שֶׁל אֱלֹהֵיכֶם, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּהֵן, אִינֵן נִמְחָקִים, וְהָרִי הֵן קְדוּשִׁים כְּשֵׁאָר אוֹתֵיית שֶׁלְשֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם הַנְּכַתֵּב עִמוֹ בְּקְדוּשָׁתוֹ. וְאֵף עַל פִּי שְׁנֵתְקַדְּשׁוּ הָאוֹתֵיית הַנְּטָפְלוֹת לְשֵׁם מֵאַחֲרָיו וְאִסוּר לְמוֹחְקוֹן, מכל מקום אין דינן של אותיות אלו כדין אותיות השם עצמו, כי הַמוֹחֵק אֵלּוֹ הָאוֹתֵיית הַנְּטָפְלוֹת אִינוּ לוֹקָה מִלְּקוֹת דַּאֲרֵייתָא כְּמוֹ הַמוֹחֵק אֵת הַשֵּׁם עֲצָמוֹ,

זהירות בשמירת הנשמה באופן שלא יפחת מקבלת דברי הרופא המזהיר על שמירת הגוף
בא ורָאָה את קוֹשֵׁי עוֹרְךָ הַיֵּצֵר הַרְעָה שׂאִינוּ מרפה להסית את האדם לחטא, כי פעמים רבות הַזְהִירָנוּ ה' יתְבַרַךְ עַל יְדֵי גְבִיאָיו וַחֲכָמָיו וִירָאָיו, לשמור את מצוותיו ולבלתי נחטא, וּבָכַל זֹאת לֹא קִבְּלָנוּ את דְּבָרֵיהֶם להיטיב את דרכינו, ואף שמן הראוי היה שנקשיב לקולם, פִּאֲשָׁר יִקְבֹּל אָדָם חולה את צְוֹאת הַרופָא המצווה אותו עַל רפואת חוֹלָיו, שְׂיִמְנְעֶהוּ הַרופָא עַל דְּבַר העלול להזיקו. ואף יותר מכך היה לנו להקשיב לקול נביאי ה' להימנע מן החטא, כי הִלֵּא תַרְאָה ותתבונן, כְּמָה הַפְרָשׁ יֵשׁ בִּינֵיהֶם - בֵּין תּוֹכַחַת הַנְּבִיאִים לְבֵין אֲזַהַרַת הַרופָא, כִּי הַרופָא הַרִי הוּא מְרַפָּא וּמְזַהֵר רק עַל הַגּוּף, שְׂפּוֹפּוּ להיות עֶפְרָ, רַמְדָּה וְתוֹלְעָה, וְאִילוּ הַנְּבִיאִ, הֵלֵא הוּא מְזַהֵר עַל שְׂמִירַת הַנְּשָׁמָה הַיְקָרָה, הַנְּשָׂאֲרַת וְקִיּוּמַת לְנֶצַח, וְאִם תִּזְכָּר הַנְּשָׁמָה כַּמַּעֲשִׂיהַ תִּהְיֶה מְזִיזָה הַשְּׂכִינָה לְעַד וְלְנֶצַח נְצָחִים, ועל כן ראוי להתמיד בשמירתה יותר משמירת הגוף.

כני האדם צוברים הון ואינם זוכים ליהנות ממנו וְהִלֵּא יִבִּין הַאִישׁ הַנְּזַכָּב [-בעל לב מבין], ויתבונן מאשר אירע לְאֲנָשִׁים עֲשִׂירִים, שְׂחָלְפוּ וְעָבְרוּ מִן העולם, אִיךָ קָנוּ לעצמם קרקעות, וּבְנִוּ עליהם בתים, וְעָמְדוּ וְכִיָּרוּ [-לשון ציון] וְצִיָּרוּ צִיּוּרִים נֹאִים על גבי הכתלים, וְהִגְבִּיהוּ את בֵּיתָם יתר על שאר הבתים בשכונתם, ולבסוף גברו עליהם אויביהם, וְהִנְחִיף [-הוריש] ה' את אֲרָצָם וְקִנְיָנָם וְהוֹנֵם וּרְכוּשָׁם לְאֲוִיבֵיהֶם. הִלֵּא תַרְאָה ותתבונן, אִיךָ אֲנָשִׁים אִלוּ קִבְּצוּ מִמּוֹן רַב, כִּי הִשְׁלִיכוּ לְאֲבָלָיו ולא נהנו ממנו, וּבְנִוּ להם בנינים מה שְׂלַבְסוּף לֹא שְׂכָנוּ בהם, וְהִתְאַוּוּ כִּל ימיהם להגיע אל כִּי שְׂלַבְסוּף הַשִּׁיגוּ.

מוטב להשקיע בבנין העולם הנצחי מאשר בעולם החולף
 הרי שפְּנָה אדם לעצמו אַרְמוֹן גְּבוּה וְרֵאשִׁי מְגִיעַ בְּשָׂמִים, וְהָרִי באמת מְקוּמוֹ הַמְּיוֹחָד לוֹ בְּתֵהוּמַת רַבָּה וְהוּא קָבְרוֹ, כי אין מקום מובטח לגוף האדם אלא בקברו. הַיֵּשׁ בְּעוֹלָם שְׂמוֹת גְּדוֹלֹת מְזַה, לְעֵשׂוֹת דִּירַת קִבְּע בְּעוֹלָם הַזֶּה החולף, שֶׁהוּא נֹפֵד וְנִפְרַד מִמֶּנּוּ בְּמִיתָתוֹ, וְלֹא יֵשׁוּב אֲלָיו עוֹד, וְתַחַת זֹאת יִתְרִיב את חֲלָקוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְעֵמֹד שָׁם עַד עוֹלָמֵי עַד, אַחַר שֶׁאִינוּ טורח לזכות לנפשו מצוות ומעשים טובים. וְאִם מִתּוֹךְ אֲהַבַת הַכְּבוֹד וְהַשְׂרָרָה תִּרְבַּח קִנְיָנֶיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וּבְזֶה תִּתְאַבֵּד את הַעוֹלָם הַבָּא. הִלֵּא תִבְיֵט וְתִתְבּוֹנֵן מה שאירע לְמַלְכִים וְלְסַנְגִּינִים [-שרים], שְׂעָבְרוּ וחלפו מן העולם, וְבַעֲדוֹם כְּחִיִּים עֲבָדוֹם וְכְבָדוֹם אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים וְנִכְבָּדִים, וְעַתָּה אֵין זְכָרוֹן לָהֶם, וְאִף לֹא לְעוֹבְדֵיהֶם וְאֲוֹתָם שֶׁהֵיוּ מְכַבְּדִים וּמְגַדְּלִים אוֹתָם. הִלֵּא אֵין זְכָרוֹן לְמַתִּים עִם אָדָם מִן הַחַיִּים, זוֹלָתִי [-אלא] לְטוֹבִים וְלַגְּדִיבִים, וְלְעוֹבְדֵי הָאֱלֹהִים, הַמְּשַׁבְּחִים לְטוֹב מַעֲשֵׂיהֶם - על מעשיהם הטובים, או לחילופין, נותר זכרון רע לְרָעִים בְּתַכְלִית הַרְשָׁע הַמְּגוּנִים כִּי כָּל לְרֹעַ מַעֲשֵׂיהֶם, לְקִיָּים מַה שְׂנֵאָמַר (משל י ו) 'זָכַר צְדִיק לְבְּרָכָה, וְשֵׁם רָשָׁע יִרְקָב':

בא ורָאָה קוֹשֵׁי עוֹרְךָ הַיֵּצֵר הַרְעָה, כִּי הַזְהִירָנוּ ה' יתְבַרַךְ על יְדֵי גְבִיאָיו וַחֲכָמָיו וִירָאָיו, וְלֹא קִבְּלָנוּ דְּבָרֵיהֶם, פִּאֲשָׁר יִקְבֹּל אָדָם צְוֹאת רופא על חוליו, שְׂיִמְנְעֶהוּ על דְּבַר. הֵלֵא תַרְאָה כְּמָה הַפְרָשׁ יֵשׁ בִּינֵיהֶם, כִּי הַרופָא מְרַפָּא וּמְזַהֵר על גוף, שְׂפּוֹפּוּ עֶפְרָ רַמְדָּה וְתוֹלְעָה, וְהַנְּבִיאִי עַל הַנְּשָׁמָה הַנְּשָׂאֲרַת, וְאִם תִּזְכָּר תִּהְיֶה מְזִיזָה הַשְּׂכִינָה לְעַד וְלְנֶצַח נְצָחִים.

וְהִלֵּא יִבִּין הַנְּזַכָּב לְאֲנָשִׁים שְׂחָלְפוּ וְעָבְרוּ, אִיךָ קָנוּ וּבְנִוּ וְעָמְדוּ וְכִיָּרוּ וְצִיָּרוּ וְהִגְבִּיהוּ בֵּיתָם, וְהִנְחִיל ה' אֲרָצָם וְקִנְיָנָם וְהוֹנֵם וּרְכוּשָׁם לְאֲוִיבֵיהֶם. הֵלֵא תַרְאָה, אִיךָ קִבְּצוּ מַה שְׂלַבְסוּ, וּבְנִוּ מַה שְׂלַבְסוּ שְׂכָנוּ, וְהִתְאַוּוּ מַה שְׂלַבְסוּ הַשִּׁיגוּ.

בְּנָה אַרְמוֹן וְרֵאשִׁי בְּשָׂמִים, וּמְקוּמוֹ הַמְּיוֹחָד לוֹ בְּתֵהוּמַת רַבָּה וְהוּא קָבְרוֹ. הַיֵּשׁ בְּעוֹלָם שְׂמוֹת גְּדוֹלֹת מְזַה, לְעֵשׂוֹת דִּירַת קִבְּע בְּעוֹלָם מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵשׁוּב אֲלָיו, וְיִתְרִיב עוֹלָם שֶׁהוֹלֵךְ לְעֵמֹד שָׁם עַד עוֹלָמֵי עַד. וְאִם מִתּוֹךְ אֲהַבַת הַכְּבוֹד וְהַשְׂרָרָה, בְּזֶה תִּתְאַבֵּד הַעוֹלָם הַבָּא. הֵלֵא תִבְיֵט לְמַלְכִים וְלְסַנְגִּינִים שְׂעָבְרוּ, וְעָבְדוֹם וְכְבָדוֹם גְּדוֹלִים, אֵין זְכָרוֹן לָהֶם, וְלֹא לְעוֹבְדֵיהֶם וְלְמְכַבְּדֵים וּמְגַדְּלִים אוֹתָם. הֵלֵא אֵין זְכָרוֹן עִם אָדָם, זוֹלָתִי לְטוֹבִים וְלַגְּדִיבִים, וְלְעוֹבְדֵי הָאֱלֹהִים, הַמְּשַׁבְּחִים לְטוֹב מַעֲשֵׂיהֶם, או לְרָעִים בְּתַכְלִית הַרְשָׁע לְרֹעַ מַעֲשֵׂיהֶם, לְקִיָּים מַה שְׂנֵאָמַר (משל י ו) 'זָכַר צְדִיק לְבְּרָכָה':

שְׂלַבְסוּף לֹא אָבְלוּ ולא נהנו ממנו, וּבְנִוּ להם בנינים מה שְׂלַבְסוּף לֹא שְׂכָנוּ בהם, וְהִתְאַוּוּ כִּל ימיהם להגיע אל כִּי שְׂלַבְסוּף הַשִּׁיגוּ.

הוספות חדשות

פניני אור החיים (בראשית כה יט)

עוֹד יִרְמֹז עַל עֶקֶר תּוֹלְדוֹת הַצְּדִיקִים, שֶׁהֵם מְצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים (ב"ר ל ו). כִּי לְהִיּוֹת שְׂיִצְחָק לֹא נוֹדְעוּ נְסִיוֹנוֹתָיו וְגָדַר צְדָקוֹתָיו, וְהִגֵּם שְׂפִשְׁט צְוָאוֹ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, אֵין דְּבַר זֶה מְבֹאֵר בְּתוֹרָה, וְעַד הַיּוֹם יֵשׁ מְפָרְשִׁים (ראב"ע לעיל כב ה) כִּי בְּעַל כְּרַחוּ נַעֲקַד. לְזֶה מוֹדִיעַ הַכְּתוּב

פניני אור החיים

באומרו [ו]אלה תולדת יצחק בן אברהם, הבט וראה המוליד, והמורם פיוצא בו. ורמז גם בן בתבת בן אברהם, על דרך אומרו (משלי י א) 'בן חכם', פרוש, כי הוא אברהם בבחינת הצדקות

והפלגת חבתו יתברך. וכפי זה ידבק גם בן אומרו ואלה בתוספת וא"ו, לומר, מוסיף על תולדותיו של אברהם המפרסם לטובה בכמה נסיונות, גם תולדותיו של יצחק בדומין:

מאורי אור

א פירוש, תולדותיו של יצחק דהיינו מעשיו הטובים, מודיע הכתוב באומרו 'אברהם הוליד את יצחק', כי בהביטך אל מולידו ממנו תדע גדולתו של יצחק. ב יצחק המורם מאברהם, הרי הוא כיוצא בו. והוא לשון המשנה בפרק איזהו מקומן (ובחים פ"ה מ"ו): המורם מהם כיוצא בהם. ג פירוש, גם בתבת 'בן אברהם' מרמז הכתוב את צדקות יצחק. [דלכאורה אם בא לומר מעשיו הטובים, למה אמר 'בן אברהם', ולא די באומרו 'אלה תולדות יצחק, אברהם הוליד את

יצחק]. ד 'בן חכם ישמח אב'. ומאחר שכתוב 'בן' בציר"י ולא בסגול"ל, פירושו בן שהוא חכם, ולא בנו של חכם. וכן יש לרמוז כאן באומרו 'בן אברהם' כאלו היה כתוב בציר"י, והכוונה בן שהוא אברהם, באותה בחינה (וכ"כ באוה"ג ובסגול"מ). ה יצחק הוא בבחינת אברהם בצדקותו וברוב החיבה שאוהב ומחבב את ה' יתברך. ו בב"ר (ל א): אמר רבי אבהו בכל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים, ואלה' מוסיף על הראשונים.

מצוות ה'

נב (לא) מצות לא תעשה שלא לאכול וליהנות משור הנסקף שנאמר (שמות כח כז) 'סקול יסקף השור ולא יאכל את בשרו'. כיון שנגמר דינו לסקילה, נאסר ונעשה כבהמה טמאה, ואם קדם ושחטו שחיטה כשרה, הרי זה אסור בהנאה. ואם אכל כזית מבשרו לוקה. וכן כשיסקל, לא ימכר, ולא יתנו לעכו"ם, ולא לכלבים, וטעון קבורה. ונוהג בזכרים ונקבות, ואין דנין דין זה אלא סנהדרין של עשרים ושלשה (עין ס"ו וכלל יא): פסחים כ"ב: קדושין נ"ו: ב"ק מ"א--: רמב"ם מאכלות אסורות פ"ד הכ"ב. סה"מ לא תעשה קפ"ח. סמ"ג לאוין קל"ה:

היחיד ופתחו לרה"ר, הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, והבור עמוק י' טפחים, ונפל לתוכו בהמה שאינה פקחת, או שנפלה בלילה, ומתה, בין מחמת חבטה, בין מחמת הבל הבור, חייב בעל הבור לשלם נזק שלם. ואם היתה בהמה פקחת ונפלה ביום, פטור. נפל לתוכו כלים והוזקו, או אדם ומת, פטור, ואם הוזק האדם, חייב. ואם אין הבור עמוק י' טפחים ונפל לתוכו בהמה ומתה, פטור, ואם הוזקה, בין בהמה פקחת בין אדם, חייב. וכן אם עשה תל ברה"ר שהוא תולדות הבור, או הניח תקלה ברה"ר, אפילו הפקירה, או שהניח ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר התקלה, והוזק בה אדם או בהמה, בעל התקלה חייב לשלם נזק שלם, ואם הוזקו כלים פטור. ונוהג בכל מקום ובכל זמן, וכל בית דין דנין דין זה: ב"ק מ"ט--נ"ד: רמב"ם נזקי ממון פ"ב--י"ג. סה"מ מצות עשה רל"ח. סמ"ג עשין ס"ח. שו"ע חו"מ סימן ת"י:

נג [כב] מצות עשה על הבית דין לדון דין נזקי בור שנאמר (שמות כח לג-לד) 'וכי יפתח איש בור כו' ונפץ שמה שור או חמור', 'בעל הבור ישלם'. מי שחפר או פתח בור ברשות הרבים, או שחפר ברשות

הרב

(סי' ח סעיפים כו כח כט ל)

שו"ע

כשיגיע זמן חייבם בבקר, לכן פרי לצאת לדברי הפל, טוב שיברך על טלית אחר ויפטר גם את זה שלן בו: כח אסור להתפסות בכנגד שהוא חזיב בציצית ולא הטיל בו ציצית, ואם לובשו עובר על מצות עשה, שהרי בטל מצות ציצית: כט מי שהיה מתפלל תפלת שמנה עשרה ונפל טליתו מעליו, והניחו אחרים עליו את הטלית, פשיטם את תפלתו משמש בציצית ויברך: ל הישן ביום, טוב שלא יסיר מעליו הטלית קטן לגמרי רק שיתפסה בו בעת השנה, וכשלוכשו אחר כך אין צריך ברכה, פיון שלא הסיר ממנו לגמרי:

כו כל כנגד שיש בו ארבעה נפשות שהוא מיוחד להתלבש בו ביום, אם לא פשטו בלילה רק שנשאר עליו עד הבקר, אין צריך לברך עליו בבקר, פיון דיש אומרים שפסות יום חזיב להטיל בו ציצית אף אם רוצה ללבוש בלילה, אם פן לא היה פאן זמן פטור לכנגד זה, ולכן אין הלילה מפסקת קלל, וכיומא אריכתא דמי. ומפל מקום, פיון דיש אומרים (עין סי' יח ס"ב) שפסות יום פטורה מציצית אם רוצה להתלבש בה בלילה, ואם פן הרי עובר זמן פטור לכנגד זה והוי הפסק, אף שהוא מלבש בהציצית כל הלילה, מפל מקום, פיון שהוא פטור מציצית בעת ההיא הרי זה דומה כמו שלא היו עליו הציצית קלל כל הלילה, וצריך לחזור ולברך עליהן

